

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

**<ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ
ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ>**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΔΡΑΚΩΝΑΚΗΣ ΗΛΙΑΣ ΑΜ: 4401

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

Έτος: 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ σελ.4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο :

«Θέση και διοικητική διαίρεση» σελ.6

«Οικισμοί στο Οροπέδιο Λασιθίου σελ.7

«Δημογραφικά χαρακτηριστικά» σελ.7

«Γεωγραφικά χαρακτηριστικά και φυσικοί πόροι» σελ.8

«Οι ασχολίες των κατοίκων στο Οροπέδιο Λασιθίου» σελ.10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο :

«Φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι τουριστικής έλξης» σελ.13

«Τουριστική αγορά» σελ.20

«Τουριστική προσφορά-τουριστικό προϊόν» σελ.21

«Τουριστική ζήτηση» σελ.22

«Διαχρονική εξέλιξη, προοπτική» σελ.25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο :

«Τα προβλήματα στο Οροπέδιο» σελ.27

«Καταγραφή απόψεων φορέων και κατοίκων» σελ.27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο :

«Περιεχόμενο σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης» σελ.33

«Κατευθύνσεις αναπτυξιακής πολιτικής» σελ.35

«Προοπτικές εξέλιξης και προτάσεις για την ανάπτυξη του Δήμου» ... σελ.36

«Προτάσεις για πιλοτικές δράσεις ανάπτυξης του Λασιθίου που μπορούν να ενταχθούν σε Ευρωπαϊκά Προγράμματα..» σελ.39

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ σελ.43

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ σελ.45

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός είναι μια ανθρώπινη δραστηριότητα η οποία περιγράφει τη συμπεριφορά, τη χρήση μέσων και την αλληλεπίδραση με άλλες οικονομίες και περιβάλλοντα. Εμπλέκει τη φυσική κίνηση των τουριστών με τοποθεσίες διαφορετικές από τους τόπους διαμονής τους. Συνεπώς δεν είναι ένα απλό σύνολο βιομηχανιών..

Το μεγαλύτερο μέρος του παγκόσμιου τουρισμού είναι μια μορφή αναψυχής, η οποία συνεπάγεται τη χρήση του προαιρετικού χρόνου των ατόμων. Παρόλο που για τον τουρισμό δεν υπάρχει ένας ορισμός καθολικά αποδεκτός, όλοι συμφωνούν ότι το ταξίδι και ο τουρισμός περιλαμβάνει :

*τουριστικές ανάγκες και κίνητρα

*τουρισμό επιλεκτικής συμπεριφοράς

*ταξίδι μακριά από το σπίτι

*αγοραστικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των τουριστών και των ντόπιων

*επιδράσεις στους ντόπιους, στην οικονομία, στο περιβάλλον.

Ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει τον υποκινητή της τουριστικής ανάπτυξης και της διεύρυνσης της οικονομίας και να οδηγήσει μια οικονομία σε υψηλότερα επίπεδα υλικής ευημερίας. Συμβάλλει στην ανάπτυξη πολλών κλάδων της οικονομίας μέσα από τις πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στους άλλους κλάδους της οικονομίας.

Οι δαπάνες των τουριστών, διοχετεύονται μέσα από τις τουριστικές επιχειρήσεις σε άλλους τομείς, για την αγορά ειδών εμπορίου, αγροτικών προϊόντων, κλπ., γεγονός που τονώνει αποτελεσματικά τους τομείς αυτούς. Ακόμα αποτελεί, παράγοντα δημιουργίας και ανακατανομής του εισοδήματος. Οι τουριστικές δραστηριότητες συμβάλλουν στην κοινωνικά δικαιότερη και οικονομικά ευρύτερη κατανομή του εθνικού εισοδήματος και στην ανάπτυξη της περιφέρειας.

Σήμερα ο τουρισμός αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα σε πολλές χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, μεταξύ των οποίων και το πρόβλημα της

εποχικότητας. Οι πολιτικές εξουσίες και ειδικότερα οι αρμόδιοι για τον τουρισμό στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα αναπτύσσουν διάφορες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι οποίες κάτω από προϋποθέσεις μπορούν να δώσουν διέξοδο στα αδιέξοδά του. Οι εναλλακτικές αυτές μορφές τουρισμού ποικίλουν αναλόγως τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εκάστοτε περιοχής. (γεωγραφικά, πολιτισμικά, κοινωνικά χαρακτηριστικά κ.α.) Στην εν λόγω εργασία, θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε μορφές εναλλακτικού τουρισμού στο Οροπέδιο Λασιθίου κάνοντας εκτενή αναφορά στις ομορφιές, στις ιδιαιτερότητες και τα προβλήματα αυτού του τόπου.

Συγκεκριμένα, η εργασία μου αναπτύσσεται σε τέσσερα κεφάλαια ή ενότητες. Στην πρώτη ενότητα αναφέρομαι στη θέση και στη διοικητική διαίρεση του Οροπεδίου, στους οικισμούς, καθώς επίσης και στα δημογραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής. Επιπλέον, έχω κάνει εκτενή αναφορά στα γεωγραφικά χαρακτηριστικά, στους φυσικούς πόρους και τέλος στις ασχολίες των κατοίκων στο οροπέδιο Λασιθίου.

Διαδοχικά στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζω τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους τουριστικής έλξης, την τουριστική αγορά και ακολούθως την τουριστική προσφορά-τουριστικό προϊόν. Επιπροσθέτως, κάνω αναφορά στην τουριστική ζήτηση και στη διαχρονική εξέλιξη-προοπτική του Οροπεδίου Λασιθίου.

Στην τρίτη ενότητα ή κεφάλαιο προσπαθώ να σκιαγραφήσω τα προβλήματα αυτού του τόπου και συνάμα να καταγράψω τις απόψεις των φορέων και των κατοίκων της εν λόγω περιοχής.

Στο τρίτο κατά σειρά κεφάλαιο αναφέρομαι στο περιεχόμενο του προτεινόμενου σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης, στις κατευθύνσεις της αναπτυξιακής πολιτικής, στις προοπτικές εξέλιξης του Δήμου και στις προτάσεις για την ανάπτυξή του. Τέλος, παραθέτω προτάσεις για πιλοτικές δράσεις ανάπτυξης του Οροπεδίου που μπορούν να ενταχθούν σε Ευρωπαϊκό πρόγραμμα.

Τέλος, καταλήγω στα συμπεράσματα και στις προτάσεις μου σχετικά με την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού στο Οροπέδιο Λασιθίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΘΕΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ

Το Λασιθί αποτελεί επαρχία του δυτικού τμήματος του ομώνυμου νομού με πρωτεύουσα την κωμόπολη Τζερμιάδω. Το όνομά του κατά μία εκδοχή προέρχεται από τη λέξη «λάσιος» που σημαίνει πυκνός, επειδή στα αρχαία χρόνια η Δίκη είχε βλάστηση πολύ πυκνή. Κατά μία άλλη εκδοχή από τη λέξη «λακκοσίτι» εξαιτίας της μεγάλης παραγωγής σιταριού.

Ακολουθώντας το δρόμο από το Ηράκλειο, (κατεύθυνση ΒΔ) και αφού περάσουμε από τα χωριά Αβδού, Γωνιές, Κερά και από την Μονή Παναγίας Καρδιώτισσας, ερχόμαστε σε πρώτη επαφή με το Οροπέδιο στη Θέα του εντυπωσιακού βραχώδους εξάρματος που ξεχωρίζει στο τοπίο, το περίφημο Καρφί.

Συνεχίζοντας το δρόμο προς τα νότια, φτάνουμε στο διάσελο της Αμπέλου, το Σελί, από όπου ο επισκέπτης πρωτοαντικρίζει τον επίπεδο κάμπο ζωσμένο από τα ψηλά βουνά. Εδώ βρίσκονται και τα «κουφάρια» 26 ανεμόμυλων, έξοχων δειγμάτων αρχιτεκτονικής και χρηστικότητάς του παρελθόντος, που πια δε λειτουργούν. Κατηφορίζοντας μπαίνουμε στο Οροπέδιο.

Η ανθρώπινη εγκατάσταση στο Οροπέδιο φαίνεται να είναι πολύ παλιά δεδομένης της ύπαρξης του Δικταίου Άντρου πάνω από το χωριό Ψυχρό, όπου η παράδοση θέλει να ανατρέφεται ο Δίας. Οι σημερινοί οικισμοί του Οροπεδίου χτίστηκαν μετά το 1463, όταν οι Ενετοί ολοκλήρωσαν τα αποστραγγιστικά έργα στον κάμπο. Οι οικισμοί του οροπεδίου είναι διατεταγμένοι κυκλικά στο περίγραμμά του, σε θέσεις που η πεδινή έκταση συναντά τα βουνά που την περιβάλλουν και δημιουργούν ουσιαστικά έναν οικιστικό δακτύλιο. Μικρή παρέκκλιση από τη δακτυλιοειδή διάταξη αποτελούν οι οικισμοί Μέσα Λασιθί και Μέσα Λασιθάκι στο ανατολικό άκρο του Οροπεδίου. Μεταξύ τους συνδέονται με ένα ασφάλτινο δρόμο μήκους 23 χλμ.

ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΣΤΟ ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Η επιλογή της θέσης των οικισμών, ανάμεσα στον κάμπο και στα βουνά ασφαλώς δεν είναι τυχαία. Συνδέεται με καθαρά βιοποριστικούς λόγους: την ανάγκη για καλλιέργεια και για βοσκή. Σημαντικός παράγοντας ήταν η εύκολη ύδρευση των οικισμών, καθώς βρισκόταν πολύ κοντά σε πηγές νερού ενώ και οι κλιματολογικές συνθήκες ήταν ευνοϊκές είχαν καλή θέα, στέρεο έδαφος και γινόταν εύκολη απόληψη παραδοσιακών δομικών υλικών (πέτρες, πηλό) για οικοδόμηση.

Σήμερα οι οικισμοί Αμβρακόντες, Άγιος Γεώργιος, Άγιος Κωνσταντίνος, Καμινάκι, Λαγού, Μέσα Λασιθί, Τζερμιάδω, Φαρσαρώ, Ψυχρό είναι χαρακτηρισμένοι ως Παραδοσιακοί Οικισμοί, καθώς πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις σχετικά με την αρχιτεκτονική τους δομή. Υπάρχουν επιπλέον και οι οικισμοί Πινακιανό, Μαρμακέτο, Μέσα Λασιθάκι, Κουδουμαλιά, Μαγουλάς, Πλάτη, Άγιος Χαράλαμπος, Κάτω Μετόχι. Τα χωριά αυτά, μεγάλα και μικρά, είναι φωλιασμένα στους πρόποδες των βουνών.

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Στην απογραφή του 1900 της Κρητικής Πολιτείας αναφέρονται 5061 κάτοικοι. Το 1928, αναφέρονται 10 κοινότητες με πρωτεύουσα το Τζερμιάδω, και σύνολο κατοίκων 6462. Το 1951 έχει 12 κοινότητες με σύνολο κατοίκων 7351, το 1961 μειώθηκαν σε 6657, το 1971 σε 5368 και το 1981 έμειναν 5142. Η ελάττωση αντί αύξηση του πληθυσμού της επαρχίας της Κρήτης, αλλά και όλης της Ελλάδας είναι μεταπολεμικό φαινόμενο, πολύ ανησυχητικό.

Οι τάσεις μείωσης παρουσιάστηκαν από το 1960 και μετά. Στις εκλογές του Δήμου Οροπεδίου της 8^{ης} Οκτωβρίου του 1998 οι εγγεγραμμένοι ήταν 6.052. Στην απογραφή του 2001 ο Δήμος είχε πληθυσμό 3.067 κατοίκους ως εξής: Δ.δ. Τζερμιάδω [762], Δ.δ. Αμβρακόντε [227], Δ.δ. Αγίου Γεωργίου Λασιθίου [541], Δ.δ. Αγίου Κωνσταντίνου [183], Δ.δ. Καμινακίου [343], Δ.δ. Κάτω Μετοχίου-Αγίου Χαράλαμπου [154], Δ.δ. Λαγού-Πινακιανού [125], Δ.δ. Μαρμακέτου-Φαρσαρών [110], Δ.δ. Μέσα Λασιθίου-Μέσα Λασιθάκι [175], Δ.δ. Πλάτης [167], Δ.δ. Μαγουλά-Ψυχρού [302].

Επιπλέον, στην απογραφή του 2008 ο πληθυσμός του Δήμου ήταν 4.220 κάτοικοι. Στις ευρωεκλογές της 7^{ης} Ιουνίου του 2009 οι εγγεγραμμένοι ήταν 4.013. Ενώ σύμφωνα με πρόσφατες στατιστικές το Οροπέδιο Λασιθίου έχει σήμερα 3.152 κατοίκους.

Σήμερα το Τζερμιάδω είναι το διοικητικό και οικονομικό κέντρο του Οροπεδίου με πληθυσμό που δεν ξεπερνά τους 747 κατοίκους. Λειτουργεί επίσης γηροκομείο με τη φροντίδα της Ιεράς Μητρόπολης Πέτρας και Χερσονήσου, κέντρο Υγείας και πνευματικό κέντρο.

Οι απόδημοι Λασιθιώτες, που υπολογίζεται ότι ξεπερνούν τις 20.000, αγαπούν τον τόπο τους και έχουν ιδρύσει αρκετούς συλλόγους στα μέρη που αποδημούν, όπως το Σύλλογο Λασιθιωτών «Ο Δικταίος» στην Αθήνα, το Σύνδεσμο Λασιθιωτών Ηρακλείου «Το Λασίθι», το Σύνδεσμο Λασιθιωτών Αγίου Νικολάου κ.α.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Το οροπέδιο Λασιθίου βρίσκεται σε υψόμετρο 850 μέτρων και είναι το μεγαλύτερο της Κρήτης με έκταση 25.000 στρέμματα περίπου. Στο δυτικό του άκρο βρίσκεται ο Χώνος, η καταβόθρα από όπου αποστραγγίζονται τα νερά που συγκεντρώνονται κατά τις περιόδους βροχοπτώσεων, και στο ανατολικό του άκρο καταλήγει το φαράγγι του Χαυγά. Περιβάλλεται από τις κορυφές Σελένα (1559 μ.) στα βόρεια, Αφέντη και Λουλουδάκη (1163 μ.) στα δυτικά, Σπαθί (2148 μ.) στα νότια, Καθαρό (1564 μ.) και Βαρσάμη (1545 μ.) στα ανατολικά.

Η κτηνοτροφία και η γεωργία ήταν οι κύριες ασχολίες των κατοίκων από την αρχαιότητα. Σήμερα η μεγάλη πόλγη του ορεινού όγκου της Δίκτυς έχει μετατραπεί σε ένα τεράστιο κήπο ο οποίος υδρεύεται από τα νερά που αντλούν οι χιλιάδες ανεμόμυλοι. Το Οροπέδιο Λασιθίου είναι ένα από τα μεγαλύτερα παραδοσιακά πάρκα με τον χαρακτηριστικού τύπου ανεμόμυλο.

Τα πιο χαρακτηριστικά τοπία στην ευρύτερη περιοχή του Οροπεδίου Λασιθίου είναι τα σπήλαια, το φαράγγι του Χαυγά, το ύψωμα του Κεφάλα, το ασβεστολιθικό έξαρμα του Καρφιού, τα οροπέδια του Λιμνάκαρου και του Νίσημου και το πλήθος κορυφών που περιτριγυρίζουν τον κάμπο.

Η δημιουργία του Οροπεδίου οφείλεται στην συνδυασμένη επίδραση των τεκτονικών παραμορφώσεων (κατά τους γεωλόγους το οροπέδιο είναι μια «τεκτονική» τάφρος) και της διαλυτικής επίδρασης του νερού πάνω στα ευδιάλυτα ασβεστολιθικά πετρώματα της περιοχής.

Στον κάμπο του Οροπεδίου Λασιθίου τα εδάφη είναι κυρίως αποτέλεσμα της διάβρωσης των πετρωμάτων του φλύσχη με συνέπεια να είναι πλούσια τόσο σε οξειδία μετάλλων, όσο σε αργίλιο και διοξείδιο του πυριτίου και έτσι, είναι τα πιο εύφορα στην περιοχή.

Οι παραδοσιακοί ανεμόμυλοι αντλούσαν το νερό από τους δύο υδροφόρους ορίζοντες που έχει το Οροπέδιο σε βάθος 8-10μ. και 14-16μ. Από εκεί και κάτω εμφανίζονται αργιλώδη στρώματα σε πάχος μέχρι 30μ. και από τα 30μ. και κάτω βρίσκεται σχιστόλιθος που είναι πέτρωμα αδιαπέραστο από το νερό. Αυτός είναι και ο λόγος που σε περιόδους έντονων βροχοπτώσεων και τήξης χιονιών μεγάλο τμήμα του δυτικού κυρίως οροπεδίου, συχνά μετατρέπεται σε μια απέραντη λίμνη. Η αποστράγγιση των υδάτων από το Χώνο, την κεντρική καταβόθρα, αλλά και από τις άλλες μικρότερες καταβόθρες στην ανατολική κυρίως πλευρά του οροπεδίου γίνεται πολύ σιγά έτσι που το νερό μπορεί να παραμείνει πολλές ημέρες στον κάμπο.

Το φαινόμενο αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το μεγαλύτερο τμήμα του Οροπεδίου αποτελεί τμήμα της λεκάνης απορροής των ρευμάτων που το διασχίζουν. Ένα σημαντικό τμήμα της λεκάνης αυτής ξεκινά από μεγαλύτερο υψόμετρο, 1.100μ., όπου βρίσκεται το οροπέδιο του Καθαρού (εκτός διοικητικών ορίων του Δήμου Οροπεδίου Λασιθίου). Τα δύο οροπέδια συνδέονται μεταξύ τους μέσω της χαράδρας του Χαυγά που το μεγαλύτερο μέρος του έτους μετατρέπεται σε χείμαρρο. Πρακτικά δηλαδή το ρέμα του Χαυγά αποστραγγίζει το οροπέδιο Καθαρού, μεταφέροντας τα νερά μέσα από το ομώνυμο φαράγγι στο Οροπέδιο Λασιθίου. Τα τελευταία χρόνια στην έξοδο

του φαραγγιού έχει κατασκευαστεί μια μικρή λιμνοδεξαμενή που συλλέγει τα νερά για αρδευτικές ανάγκες.

ΟΙ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΣΤΟ ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Η οικονομία του Δήμου Οροπεδίου Λασιθίου, όπως έχει διαμορφωθεί, στηρίζεται βασικά στην γεωργία και την κτηνοτροφία και λίγο στον τουρισμό (ταβέρνες, ξενώνες).

Το πέρασμα των χρόνων έχει επηρεάσει ελάχιστα την καθημερινή ζωή των κατοίκων της περιοχής. Χαρακτηριστικές καθημερινές ασχολίες επιβιώνουν ανόθευτες στο πέρασμα του χρόνου. Η παράδοση δεν διατηρείται μόνο στο νοικοκυριό (πχ ζύμωμα ψωμιού και παρασκευή παξιμαδιού), αλλά και στα επαγγέλματα. Αν και ολόκληρη σχεδόν η περιοχή του Δήμου έχει ως βασική απασχόλησή της, τη γεωργία και την κτηνοτροφία, υπήρξαν και υπάρχουν ακόμα κάποια παραδοσιακά επαγγέλματα που, παρόλο το φρενήρη ρυθμό εξέλιξης των πραγμάτων, παραμένουν, αλώβητα, ανέγγιχτα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα παραδοσιακής ασχολίας είναι η κατασκευή υφαντών με τη βοήθεια του αργαλειού χρησιμοποιώντας σαν πρώτες ύλες το μαλλί, το λινάρι, το μετάξι ή το βαμβάκι. Μια ακόμη γνωστή εποχιακή ασχολία είναι η παραγωγή ρακής, η οποία διεξάγεται το Φθινόπωρο αφού πρωτίστως οι ντόπιοι τρυγήσουν τα αμπέλια. Σημαντική παράλειψη θα ήταν η μη αναφορά στο κυνήγι του λαγού. Υπάρχουν πολλοί κυνηγοί οργανωμένοι στον κυνηγετικό σύλλογο.

Εκεί ωστόσο που συναντά κανείς τη ταυτότητα του λαού του Οροπεδίου περισσότερο ισχυρή από οπουδήποτε αλλού, είναι η γεωργία. Παρά την εφαρμογή των διαφόρων σύγχρονων μέσων καλλιέργειας και συγκομιδής, κάθε είδος αγροτικής ασχολίας συνοδεύεται από πλήθος συνηθειών, εθίμων, θρύλων, που τη μετατρέπουν, για ένα θεατή, σε κάτι το ιεροτελεστικό.

Η χλωρίδα στην περιοχή είναι αρκετά πλούσια. Η γεωγραφική διαμόρφωση και οι κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής συντελούν στην ύπαρξη και ανάπτυξη της μακίας, δηλαδή της κυρίως θαμνώδους βλάστησης. Ωστόσο,

αυτό δεν εμποδίζει την ύπαρξη πολλαπλών και ποικίλων φυτικών οργανισμών. Υπάρχουν πολλά είδη άγριων φυτών αλλά και ήμερων. Η βλάστηση της περιοχής περιλαμβάνει κυρίως χόρτα-φρύγανα και δασικούς θάμνους καθώς και αρωματικά φυτά όπως μελισσόχορτο, ρίγανη, φασκόμηλο, χαμόμηλο, τίλιο, δάφνη, μέντα, δυόσμος, φλισκούνη, λεβάντα, δενδρολίβανο, δίκταμος. Στα δάση κυριαρχεί το πουρνάρι.

Υπάρχουν και άλλα φυτά τα οποία είτε υπάρχουν είτε μπορούν να καλλιεργηθούν στο υψόμετρο αυτό όπως ο γλυκάνισος, ο κόλιανδρος, το μάραθο, ο κρόκος, το κύμινο κ.λ.π. Στον κάμπο του Οροπεδίου καλλιεργούνται κηπευτικά όπως: ντομάτες, κολοκυθάκια, φασόλια, δημητριακά. Κυρίως όμως η περιοχή του Λασιθίου φημίζεται για την καλλιέργεια της πατάτας. Επίσης καλλιεργούνται μηλιές, αχλαδιές, καρυδιές κλπ

Η περιοχή χαρακτηρίζεται από μία αντίστοιχη ποικιλομορφία στον τομέα του ζωικού βασιλείου. Η περιοχή συντηρεί μεγάλο αριθμό ειδών που ταυτόχρονα παρέχουν άμεσα ή έμμεσα τροφή σε αρκετά άλλα. Υπάρχουν πάρα πολλά είδη πτηνών, φιλοξενούνται συνολικά 107 είδη. Από τα είδη αυτά ξεχωρίζουν ο μαυροπελαργός, τα 4 είδη κίρκων, ο σταυραετός, το ορτύκι, ο γκιώνης, η μικρογαλιάντρα κ.α. Παρατηρούνται ακόμη και είδη υγροτοπικών περιοχών όπως πάπιες και χαραδριόμορφα.

Επιπλέον, κάθε οικογένεια διατηρεί δικά της ζώα που τα χρησιμοποιεί στις γεωργικές δραστηριότητες όπως άλογα, μουλάρια, γαϊδούρια, βόδια κλπ. Ακόμη, η περιοχή έχει ανεπτυγμένη την κτηνοτροφία και υπάρχουν πολλά κοπάδια με αιγοπρόβατα. Στη Δίκτη βόσκουν χιλιάδες αιγοπρόβατα από ράτσες παμπάλαιες και τα προϊόντα τους, κρέατα και τυροκομικά, θεωρούνται από τα καλύτερα. Παράλληλα, υπάρχουν πολλοί μικροί και μεγάλοι άγριοι ζωικοί οργανισμοί, όπως για παράδειγμα αετοί, γύπες, πέρδικες, κουνάβια, νυφίτσες, σκαντζόχοιροι, λαγοί κλπ., καθώς και μεγάλη ποικιλία εντόμων.

Το κλίμα στο οροπέδιο είναι μεσογειακό. Όμως εξαιτίας του μεγάλου υψόμετρου έχει και χαρακτηριστικά ορεινού κλίματος. Ο χειμώνας είναι «βαρύς» σε σύγκριση με τις πεδινές περιοχές της Κρήτης, με αρκετά χιόνια και βροχές. Αντίθετα, το καλοκαίρι υπάρχει μεγάλη ηλιοφάνεια και η

θερμοκρασία είναι ψηλή κατά τη διάρκεια της μέρας ενώ πέφτει αισθητά κατά τη διάρκεια της νύχτας.

Το Οροπέδιο παρά τις φυσικές ομορφιές και τη μακραίωνη ιστορία του έχει ελάχιστα αξιοποιηθεί τουριστικά. Είναι γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει χρηματοδοτήσει αρκετές προσπάθειες για την ανάπτυξη της περιοχής όπως τουριστικά καταλύματα, εστιατόρια, ξενοδοχεία κλπ. Βέβαια λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων πολλά από τα σχέδια της τουριστικής πολιτικής δεν υλοποιήθηκαν ακόμη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η οικονομία του τόπου να παραμένει στάσιμη, ειδικά σε μια περιοχή που ποτέ δεν εξαντλούνται τα περιθώρια τουριστικής ανάπτυξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΦΥΣΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΛΞΗΣ

Η γεωμορφολογία και η έντονη ορεινότητα του οροπεδίου έχει ευνοήσει τη δημιουργία διαφόρων υποδομών εναλλακτικού τουρισμού, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια που ενθαρρύνεται η δημιουργία τους με την παροχή οικονομικών ενισχύσεων από ευρωπαϊκά και άλλα προγράμματα.

Ο τουρίστας είναι εύκολο να εντοπίσει το Ευρωπαϊκό ορειβατικό μονοπάτι E4. Για το σκοπό αυτό πωλούνται ειδικοί χάρτες με τη σήμανση του E4 σε κεντρικά βιβλιοπωλεία στις πόλεις. Όσοι τουρίστες επιλέξουν να κάνουν ορειβασία ή πεζοπορία, έχουν τη δυνατότητα να επικοινωνήσουν με τον Σύλλογο Ορειβασίας και Χιονοδρομίας του Οροπεδίου Λασιθίου διαμέσω του οποίου μπορούν να αποκτήσουν άδεια παραμονής στο ορειβατικό καταφύγιο.

Το νεόκτιστο αυτό ορειβατικό καταφύγιο βρίσκεται στην τοποθεσία «Ανάσταση» του υψώματος Στροβίλι σε υψόμετρο 1400μ. κοντά στο Λιμνόκαρο. Το καταφύγιο αποπερατώθηκε το 1995 και έχει δυναμικότητα 12 κλινών. Οι επισκέπτες μπορούν να ενημερωθούν από τον ορειβατικό σύλλογο σχετικά με δραστηριότητες όπως είναι η αναρρίχηση. Στο Σπαθί βρίσκεται η δεύτερη πιο εντυπωσιακή ορθοπλαγιά της Κρήτης, ιδανική για αναρρίχηση.

Για τους λάτρεις του αλεξίπτωτου πλαιγιάς, στο Καμινάκι υπάρχει μια τοποθεσία -από τις λίγες σε ολόκληρη την Κρήτη- που λειτουργεί για αυτό το άθλημα. Πληροφορίες μπορεί να πάρει κανείς κάνοντας μια στάση στο χωριό Αβδού (πριν το Οροπέδιο) και ρωτώντας στο Κέντρο Ανεμοπτερισμού που λειτουργεί εκεί.

Το τελευταίο διάστημα έχει γίνει από το Δήμο και η σήμανση των ποδηλατοδρόμων κατά μήκος του κεντρικού ασφαλτόδρομου και των δρόμων του κάμπου που συνδέει τα χωριά του Οροπεδίου. Ήδη πάρα πολλά γραφεία εναλλακτικού τουρισμού αναπτύσσουν τη σχετική δραστηριότητα και έτσι, είναι πολύ πιθανό, ο τουρίστας να συναντήσει πολλούς ποδηλάτες ή βαν φορτωμένα με ποδήλατα στην πορεία του για το οροπέδιο.

Το Οροπέδιο Λασιθίου είναι πολύ γνωστό για τα μνημεία της υπαίθρου όπως είναι οι ανεμόμυλοι και οι αλευρόμυλοι που αποτελούν το σήμα κατατεθέν της περιοχής. Τα μνημεία αυτά στήριξαν σε παλαιότερες εποχές την οικονομία της Κρήτης ενώ σήμερα διατηρούν αναλλοίωτη την αρχιτεκτονική τους αξία, προσφέροντας μία αισθητική απόλαυση.

Το πιο χαρακτηριστικό ίσως στοιχείο του Οροπεδίου Λασιθίου είναι οι ανεμόμυλοι. Το Οροπέδιο φιλοξενούσε πάνω από 10000 μύλους, δημιουργώντας ένα τοπίο απaráμιλλης ομορφιάς... «χιλιάδες ακίνητες πεταλούδες σε ένα καταπράσινο κάμπο»... θα που πολλοί αντικρίζοντας το από ψηλά ενώ μπαίνουν στο Οροπέδιο.

Τους πρώτους μύλους τους συναντά κανείς μπαίνοντας στην κύρια είσοδο του Λασιθίου, από την πλευρά της Αμπέλου. Πρόκειται για 26 μονόκερους αλευρόμυλους που φέρουν πέτρινο πύργο και είναι χτισμένοι στη γραμμή του αυχένα δεξιά και αριστερά της εισόδου. Εγκαταστάθηκαν εκεί αμέσως μετά τη μεγάλη Κρητική επανάσταση του 1866-69 και μέχρι το Β' παγκόσμιο πόλεμο ήταν οι μοναδικές αλευρομηχανίες της περιοχής. Σήμερα οι περισσότεροι είναι ερειπωμένοι και μόνο τρεις από αυτούς έχουν ανακατασκευαστεί. Ορισμένοι παλαιότεροι μύλοι βρίσκονται στο βόρειο-ανατολικό τμήμα του Οροπεδίου στη θέση «Ζάρωμα». Και αυτοί έχουν εγκαταλειφθεί και σώζονται σήμερα μόνο ως ιερά λείψανα αφού ποτίστηκαν με άφθονο αίμα από τις πολύνεκρες μάχες του Μάη του 1867. Σε παλαιότερες εποχές οι ανεμόμυλοι πρόσφεραν μεγάλη βοήθεια στον ντόπιο αγρότη βοηθώντας στην άρδευση της εύφορης πεδιάδας και συνετέλεσαν στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας.

Σήμερα ο αριθμός τους έχει μειωθεί σημαντικά εξαιτίας του εκσυγχρονισμού. Ωστόσο υπάρχει ενδιαφέρον και μέριμνα από τους τοπικούς φορείς για τη σταδιακή αποκατάστασή τους, για να ξαναζωντανέψει το μαγευτικό τοπίο που δημιουργούν.

Όνειρο του κάθε Λασιθιώτη είναι να τους δει και πάλι να αλέθουν με τα κάτασπρα πανιά τους. Προ αυτού οι Λασιθιώτικοι Πολιτιστικοί και Αγροτικοί Σύλλογοι ζητούν από το κράτος να τους αναστηλώσει όλους, πέτρινους και σιδερένιους, και να κάνει το Οροπέδιο Λασιθίου μουσειακό αιολικό πάρκο,

κάτι που θα προσδώσει στο Λασιθί και αισθητική αξία πέρα από το οικονομικό όφελος.

Τα χρήματα που απαιτούνται για όλα αυτά δεν είναι πάρα πολλά και μπορούν να αποσβεστούν είτε από την εκμετάλλευση κάποιων ανεμόμυλων για την παραγωγή ρεύματος είτε από τα εισιτήρια των τουριστών. Απαιτείται απλώς η πρόσληψη από την αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων κάποιων μόνιμων τεχνιτών και συντηρητών για την αναστήλωση και τη συντήρηση των ανεμόμυλων.

Ένας ακόμη πολύ γνωστός τουριστικός προορισμός είναι το οικολογικό πάρκο «Λάσινθος», το οποίο απλώνεται σε έκταση 200 στρεμμάτων. Το πάρκο αυτό περιλαμβάνει διάφορες βιολογικές καλλιέργειες (οπωροφόρα, αμπέλια, κηπευτικά), βότανα και αρωματικά φυτά, μέλι, διαθέτει πατητήρι και τυροκομείο, παρασκευαστήριο τσίπουρου. Λειτουργούν παράλληλα και μια σειρά από εργαστήρια παρασκευής, ακόμη και διαμορφωμένοι χώροι για να κατασκευάσετε κεραμικά, όπου μπορείτε να συμμετέχετε με τη βοήθεια των τεχνικών.

Επιπλέον, διαθέτει φάρμα από δεκάδες ζώα της Κρήτης, άλογα, αγελάδες, ελάφια, αγριογούρουνα, κατσίκες, παγώνια, πάπιες, γαλοπούλες, χήνες ακόμα και μια οικογένεια του σπάνιου είδους κρι-κρι. Το πάρκο περιλαμβάνει επίσης ξενοδοχειακά καταλύματα, αγροτουριστικού τύπου, για την φιλοξενία των τουριστών σε ένα τοπίο εκπληκτικής ομορφιάς.

Τα σπήλαια του Οροπεδίου Λασιθίου είναι επίσης από τους σημαντικότερους πόλους έλξης της περιοχής. Η φήμη τους βέβαια δεν οφείλεται τόσο στο φυσικό τους κάλλος όσο στην αρχαιολογική τους σημασία, μια και πολλά από αυτά χρησιμοποιήθηκαν από τους κατοίκους του Οροπεδίου από αρχαιοτάτων χρόνων. Η περιοχή βέβαια εξαιτίας της επικράτησης ασβεστολιθικών πετρωμάτων, φιλοξενεί πλήθος άλλων σπηλαιοβάραθρα, βάραθρα αλλά και άλλες καρστικές μορφές όπως δολίνες, γλυφές, χαράδρες, φαράγγια, πόλγες κλπ. Δυστυχώς, οι σπηλαιολογικές

έρευνες στην περιοχή είναι αποσπασματικές και δεν έχουν καταδείξει το μέγεθος του σπηλαιολογικού της ενδιαφέροντος.

Τα σημαντικότερα γνωστά σπήλαια είναι το Δικταίο Άντρο στο ψυχρό, το Κρόνιο ή Τράπεζα στο Τζερμιάδω, ο Περιστεράς στο Αμβρακόντε, το Ανώνυμο σπήλαιο στον Άγιο Χαράλαμπο, η «Τρύπα» της Σελένας κ.α. Άλλα ενδιαφέροντα καρστικά φαινόμενα είναι ο Χώνος, καταβόθρα του Οροπεδίου, ένας ιδιαίτερα εντυπωσιακός γεωφυσικός σχηματισμός και το φαράγγι του Χαυγά που είναι από τα ωραιότερα του Νομού Λασιθίου και πολλοί επισκέπτες το διασχίζουν κατά τους θερινούς κυρίως μήνες.

Το Δικταίο Άντρο είναι το σπουδαιότερο σπήλαιο της αρχαιότητας και από τα λίγα σπήλαια της Κρήτης που έχει αξιοποιηθεί τουριστικά. Δεν είναι τυχαίο ότι οι αρχαίοι πρόγονοι επέλεξαν αυτό το σπήλαιο για να τοποθετήσουν τη γέννηση του Δία, Θεού των θεών και των ανθρώπων. Όπως παρατήρησε ο ιστορικός Σ. Σπανάκης, το Δικταίο είναι η «Βηθλεέμ της αρχαιότητας». Πολλοί μύθοι και θρύλοι αφορούν το εν λόγω σπήλαιο.

Το άνοιγμά του Δικταίου είναι μεγάλο και επιτρέπει την είσοδο του φωτός μέχρι τον πυθμένα του, όπου και σχηματίζεται μία μεγάλη αίθουσα με μικρές λίμνες που σήμερα αποτελούν αποθέτη κερμάτων των σύγχρονων πιστών της τύχης.. Το σπήλαιο εκτός από την αρχαιολογική του σημασία έχει και μεγάλη αισθητική αξία. Αναπτύσσεται με έντονα κατηφορική κλίση. Διαθέτει πλούσιο και εντυπωσιακό λιθοματικό διάκοσμο από σταλακτίτες, σταλαγμίτες και κολώνες.

Σήμερα πεντακόσια περίπου μέτρα από την είσοδό του υπάρχει ένας μεγάλος χώρος στάθμευσης των οχημάτων που καταφθάνουν καθημερινά. Στο γύρω χώρο λειτουργούν ταβέρνες και μικρά καταστήματα πώλησης αναμνηστικών δώρων. Για όσους δεν έχουν τη δυνατότητα να απολαύσουν τη θέα προς τον κάμπο από τα βουνά που κυκλώνουν το Οροπέδιο, σε αυτό το σημείο θα αποζημιωθούν, καθώς έχει μία από τις ωραιότερες θέες προς τον κάμπο, πριν ξεκινήσουν να ανεβαίνουν το πέτρινο μονοπάτι που οδηγεί στην είσοδο του σπηλαίου. Η πεζοπορία διαρκεί περίπου 10 λεπτά. Μπορεί όμως να την αποφύγει κανείς ενοικιάζοντας γαϊδουράκι στην αφετηρία του. Μερικά μέτρα πριν από την είσοδο του σπηλαίου υπάρχει τουριστικό περίπτερο όπου

γίνεται η κοπή εισιτηρίων. Εντός του σπηλαιίου υπάρχουν ράμπες και φωτισμός για την ασφαλή και άνετη πρόσβαση έως το βάθος του.

Το Σπήλαιο του Ψυχρού, όπως ακούγεται συχνά, θεωρείται ότι είναι από τους πιο επισκέψιμους αρχαιολογικούς χώρους στην Κρήτη. Κατά μέσο όρο δέχεται 100.000 επισκέπτες ετησίως. Ενώ άλλα σπήλαια, όπως αυτό του Άγιου Χαράλαμπου (του οποίου η εξερεύνηση δεν έχει ολοκληρωθεί), παραμένουν κλειστά για το κοινό.

Ένας σπουδαίος τουριστικός προορισμός είναι ο αρχαίος οικισμός στο Καρφή. Ο Μινωικός αυτός οικισμός βρίσκεται στα ανατολικά του διάσελου της Αμπέλου (Σελί), στα σύνορα των νομών Ηρακλείου και Λασιθίου. Η ονομασία του, Καρφή, είναι συμβατική και του δόθηκε μεταγενέστερα μια και δεν διασώθηκε το αρχαίο όνομά του. Από τα σημαντικότερα ευρήματα του χώρου είναι το ειδώλιο της Θεάς με υψωμένα τα χέρια σε στάση προσευχής ή ευλογίας με το σωληνόμορφο κορμό τα ακίνητα κάτω άκρα και το πτηνό στο κεφάλι. Άλλα σπουδαία αντικείμενα δε βρέθηκαν, πιθανότατα γιατί ο οικισμός δεν καταστράφηκε απότομα, αλλά εγκαταλείφθηκε σταδιακά από τους κατοίκους του, οι οποίοι πήραν μαζί τους τα υπάρχοντά τους.

Από τα πιο ενδιαφέροντα στοιχεία του αρχαίου οικισμού είναι η διαμόρφωσή του με τα πλακόστρωτα δρομάκια που θυμίζει πολύ τη σημερινή αρχιτεκτονική των οικισμών του Λασιθίου. Στο Καρφή μπορεί να πάει κανείς με πεζοπορία από το Τζερμιάδω, από ένα σηματοδοτημένο και βατό μονοπάτι που ξεκινάει από την κορυφή Παπούρα (1 ώρα περπάτημα) ή από το οροπέδιο Νήσιμο περνώντας από την πηγή του Αστιβιδερού.

Συγκριτικά με άλλες περιοχές της Κρήτης, οι εκκλησίες που συναντά κανείς σήμερα στο οροπέδιο είναι λιγοστές. Ο λόγος είναι τα 200 χρόνια ερήμωσής του, που είχαν ως συνέπεια να καταστραφούν οι εκκλησίες που προϋπήρχαν. Εξαίρεση αποτελεί η εκκλησία της Αγίας Άννας στο Τζερμιάδω, τα ερείπια της εκκλησίας Σεργίου και Βάκχου στον Άγιο Χαράλαμπο, ο ναός του Αγίου Γεωργίου στο χωριό Αυγουστή, ο νεκροταφειακός ναός του Αγίου Κυρίλλου στο ψυχρό και πιθανότατα ο ναός της Μεταμόρφωσης του Χριστού στην κορυφή Αφέντης της Δίκτης. Άλλες εκκλησίες στο Οροπέδιο είναι η εκκλησία του Αγίου Δημητρίου και Θεοτόκου στον οικισμό του Αγίου Γεωργίου, η

εκκλησία του Αγίου Ιωάννη Μεσοκαμπίτη, το εκκλησάκι του Αγίου Πνεύματος (β' βυζαντινής περιόδου) στο Λιμνάκαρο και οι ναοί της Μονής Κρουσταλλένιας και της Βιδιανής.

Ο απομονωμένος σχετικά χαρακτήρας του Οροπεδίου Λασιθίου είναι φυσικό να προσέλκυσε από τα πολύ παλιά χρόνια ανθρώπους που αναζητούσαν τη μοναστική ζωή.

Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, η μοναστική ζωή στο Οροπέδιο σταμάτησε, καθώς την απαγόρευε ο ιερός νόμος του Ισλάμ. Από τη λαίλαπα του τουρκικού μένους κατάφεραν να γλιτώσουν μόνο η Μονή Κρουσταλλένιας και πιθανόν η Μονή των Αγίων Αποστόλων. Η Μονή Κρουσταλλένιας, αποτελεί σύμβολο της ιστορίας του Οροπεδίου καθώς διαδραμάτισε ουσιαστικό ρόλο κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας λειτουργώντας ως καταφύγιο και ορμητήριο επαναστατών.

Το φημισμένο μοναστήρι της Κρουσταλλένιας είναι αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Χτίστηκε το 1.541μ.Χ. πάνω σε έναν επιβλητικό λόφο (υψόμετρο 850μ.) σε μια κατάφυτη περιοχή με μαγευτική θέα στην ανατολική πλευρά του Οροπεδίου.

Στην Κρουσταλλένια μπορεί να φτάσει ο τουρίστας ακολουθώντας το κεντρικό δρόμο του Οροπεδίου. Βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του κάμπου, πάνω σε επιβλητικό, κατάφυτο βράχο.

Ένας ακόμη ενδιαφέρων τουριστικός προορισμός είναι η εκκλησία της Μεταμόρφωσης, η οποία βρίσκεται σ' ένα μικρό πλάτωμα που σχηματίζει η κορυφή «Αφέντης» της Δίκτης. Πρόκειται για ένα μονόχωρο, θολωτό εκκλησάκι, κυριολεκτικά χωμένου σε μια κοιλότητα που σχηματίζει ο βράχος της κορυφής. Λόγω της ειδικής αυτής θέσεως του ναΐσκου οι τοίχοι του στο κατώτερο τμήμα τους αποτελούνται από φυσικό βράχο και στο ανώτερο που προεξέχει από το έδαφος είναι κατασκευασμένοι από λιθοδομή.

Γύρω από την εκκλησία ανευρίσκονται ως σήμερα ενετικά νομίσματα, τα οποία ο κόσμος αποκαλεί «Αγιοκωνσταντινάτα». Σύμφωνα με τη γνώμη ειδικών τα νομίσματα αυτά τα άφηναν εκεί οι παλιοί προσκυνητές σαν τάμα ίσως για να τα ξαναβρούν την επόμενη χρονιά καθαγιασμένα. Είναι δε

σημάδια ότι το προσκύνημα της Δίκτης υπήρχε τουλάχιστον από τα βυζαντινά χρόνια και είναι περιεργό εξακολουθούν να βρίσκονται εκεί, παρά το συνεχές ανασκάλεμα της κορυφής.

Άγνωστο στο ευρύ κοινό το πανηγύρι της Μεταμόρφωσης συγκέντρωνε παλαιότερα τους λίγους κτηνοτρόφους της περιοχής και τις οικογένειες τους. Τα τελευταία όμως χρόνια όλο και περισσότεροι προσκυνητές, στην πλειοψηφία τους νέοι, συμμετέχουν σ' αυτό που τείνει να εξελιχθεί σε μια σημαντική θρησκευτική μα και φυσιολατρική συνάμα εκδήλωση.

Κάθε χρόνο όλο και περισσότεροι προσκυνητές προερχόμενοι από τα χωριά του Οροπεδίου Λασιθίου, τα κοντινά χωριά του Βιάννου και της Πεδιάδας αλλά και από το Ηράκλειο ανηφορίζουν προς την κορυφή της Δίκτης ακολουθώντας διάφορα δρομολόγια.

Σύμφωνα με την παράδοση οι προσκυνητές σε όλη τη διάρκεια της λειτουργίας σκαλίζουν το λιγοστό χώμα γύρω από το εκκλησάκι, ψάχνοντας να βρουν κάποιο «Αγιοκωνστανινάτο».

Ένα άλλο είδος εναλλακτικού τουρισμού είναι η περιήγηση στους μουσειακούς χώρους του Οροπεδίου. Στην περιοχή στεγάζονται το μουσείο του Ελευθερίου Βενιζέλου, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας και το Κρητικό Λαογραφικό Μουσείο.

Το μουσείο του Ελ. Βενιζέλου βρίσκεται στον οικισμό του Αγίου Γεωργίου, πολύ κοντά στο Κρητικό Λαογραφικό μουσείο. Στεγάζεται σε πέτρινο κτίριο του 1871 και έχει καταπληκτική θέα προς τον κάμπο. Το μουσείο φιλοξενεί μια πολύ ενδιαφέρουσα συλλογή των προσωπικών αντικειμένων του Ελευθερίου Βενιζέλου.

Το μουσείο Φυσικής Ιστορίας βρίσκεται σε περιφραγμένο χώρο γύρω από τη Μονή Βιδιανής σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Κρήτης έχει γίνει μια αξιόλογη προσπάθεια για την προστασία της χλωρίδας της περιοχής και κυρίως των ενδημικών ειδών, με την προοπτική να δημιουργηθεί ένα «ανοικτό» μουσείο Φυσικής Ιστορίας της περιοχής του Οροπεδίου.

Στο χωριό Άγιος Γεώργιος λειτουργεί λαογραφικό μουσείο με πλήθος από αντικείμενα και είδη που παρουσιάζουν λαογραφικό ενδιαφέρον. Το μουσείο χωρίζεται σε δύο τμήματα. Το ένα τμήμα παρουσιάζει το παλιό χωριάτικο σπίτι (εποχής περασμένου αιώνα). Τα αντικείμενα έχουν τοποθετηθεί με τρόπο ώστε η λαϊκή αρχιτεκτονική και διακοσμητική να παρουσιάζεται με τρόπο χρηστικό. Εκθέτονται επίσης τα παλιά επαγγέλματα. Εκτός από το χωριάτικο σπίτι παρουσιάζεται και το νεοκλασικό των αρχών του αιώνα. Στο β' όροφο εκτίθενται υφαντά, ξυλόγλυπτα τοπικών καλλιτεχνών, στολές, στρατιωτικό υλικό του α' παγκοσμίου πολέμου, αλλά και όπλα και άλλα ιστορικά έγγραφα.

Τέλος, εκτός από τους ήδη υπάρχοντες διαμορφωμένους χώρους, στην περιοχή του Αγίου Κωνσταντίνου, βρίσκεται το -υπό κατασκευή μεγάλο αθλητικό κέντρο- του Οροπεδίου. Το κέντρο αυτό αναμένεται να φιλοξενήσει ένα εντυπωσιακό αριθμό αθλητικών εγκαταστάσεων (γήπεδα ποδοσφαίρου, στίβος, γήπεδα καλαθοσφαίρισης και πετοσφαίρισης κ.α.), καθώς και κάποιες πρωτοπόρες υποδομές για την Περιφέρεια Κρήτης, όπως γήπεδο χόκεϋ, και ποδοσφαίρου ολυμπιακών προδιαγραφών, γήπεδο baseball/softball επίσης ολυμπιακών προδιαγραφών, ποδηλατοδρόμιο, γήπεδο για mini-soccer και εγκαταστάσεις badmington.

Αυτό που υπάρχει σε αφθονία σε όλα σχεδόν τα χωριά του οροπεδίου είναι οι παραδοσιακές ταβέρνες. Ενοικιαζόμενα διαμερίσματα ή μικρά ξενοδοχεία υπάρχουν σε όλα σχεδόν τα χωριά και κυρίως στο Τζερμιάδω, τον Άγιο Γεώργιο, Άγιο Κωνσταντίνο και το Ψυχρό ενώ τα τελευταία χρόνια έχουν δημιουργηθεί καταλύματα και ολοκληρωμένες εγκαταστάσεις για αγροτουρισμό.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΓΟΡΑ

Τα προϊόντα που παράγει η τουριστική οικονομία, δηλαδή τα τουριστικά αγαθά και τις υπηρεσίες, πωλούνται από ορισμένους και αγοράζονται από

άλλους. Ο χώρος που πραγματοποιούνται οι αγοραπωλησίες αυτές αλλά και κάθε αγοραπωλησία χαρακτηρίζεται σαν αγορά.

Ο όρος τουριστική αγορά σημαίνει προσφορά και ζήτηση τουριστικών προϊόντων. Σε ό, τι αφορά στην προσφορά τουριστικών προϊόντων, αυτή θα πρέπει να πληρεί ορισμένες βασικές προϋποθέσεις και συγκεκριμένα την ύπαρξη παραγωγών τουριστικών προϊόντων, που επιδιώκουν να τα διαθέσουν επικερδώς, καθώς επίσης να ικανοποιήσουν ποσοτικά και ποιοτικά τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες ανθρώπων. Σε ό, τι πάλι αφορά στη ζήτηση τουριστικών προϊόντων και αυτή με τη σειρά της θα πρέπει να πληρεί ορισμένες προϋποθέσεις και συγκεκριμένα την ύπαρξη ανθρώπων με τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες, με αγοραστική δύναμη και αγοραστική συμπεριφορά.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ-ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΙΟΝ

Ένα σύνολο αγαθών και υπηρεσιών που καταναλώνονται ή χρησιμοποιούνται από τους τουρίστες ονομάζεται τουριστικό προϊόν. Είναι βέβαια ένα σύνθετο προϊόν που αποτελείται από φυσικά στοιχεία, εξυπηρετήσεις, υλικά και άυλα αγαθά. Η διάθεση των ξενοδοχείων ανήκει στην κατηγορία των υπηρεσιών, η οποία είναι πολύ σημαντική για την προσέλκυση τουρισμού σε μια περιοχή.

Ένα από τα πιο γνωστά τουριστικά καταλύματα της περιοχής του Οροπεδίου είναι η ξενοδοχειακή μονάδα «Λάσινθος» στο οικολογικό πάρκο. Πρόκειται για μία μονάδα 4 αστέρων όπου κυριαρχεί η κρητική παραδοσιακή αρχιτεκτονική με υλικά όπως μάρμαρο, πέτρα και ξύλο (αγροτουριστικού τύπου) και με διάφορους τύπους διαμερισμάτων όπως μεζονέτες, δίκωρα και μονόκωρα διαμερίσματα, αναλόγως τις ανάγκες των φιλοξενούμενων. Τα διαμερίσματα αυτά περιλαμβάνουν τζάκι, μικρή κουζίνα και φυσικά μπαλκόνια με υπέροχη θέα στο Οροπέδιο, την οποία απολαμβάνουν οι επισκέπτες. Στη μονάδα υπάρχει βέβαια και παραδοσιακό εστιατόριο που μπορούν να

συμμετέχουν και οι επισκέπτες στο μαγείρεμα του φαγητού μαθαίνοντας όλα τα μυστικά της κρητικής κουζίνας.

Ένα ακόμη γνωστό ξενοδοχειακό συγκρότημα είναι το «Αργούλιας» στο χωριό Τζερμιάδω. Το συγκρότημα αποτελείται από 11 διαμερίσματα, τα οποία διαθέτουν υποδομή και εξοπλισμό όπως κουζίνα, τζάκι, δορυφορική τηλεόραση, ίντερνετ κ.α. Οι κοινόχρηστοι χώροι περιλαμβάνουν σαλόνι και τραπεζαρία όπου προσφέρεται και το πρωινό, το οποίο αποτελείται κυρίως από ντόπια προϊόντα όπως αυγά, τυρί, ψωμί, ντάκο, βραστάρια κ.α.

Οι τουρίστες μπορούν να απολαύσουν επίσης, παραδοσιακό φαγητό στην ταβέρνα «Κουρήτες» στο χωριό Τζερμιάδω. Η παραδοσιακή αυτή ταβέρνα λειτουργεί τα τελευταία σαράντα χρόνια και συνεχίζει μέχρι σήμερα να υποδέχεται επισκέπτες στον τόπο που γεννήθηκε η φιλοξενία.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΖΗΤΗΣΗ

Όσο αφορά την τουριστική ζήτηση σε μια περιοχή αυτή εξαρτάται από διάφορα κριτήρια όπως: την προέλευση, την εποχικότητα, την ηλικιακή δομή, την εισοδηματική τάξη, το μορφωτικό επίπεδο, την προδιάθεση και την προσδοκία των τουριστών.

Καταρχήν, τον τουρισμό μπορούμε να τον χωρίσουμε σε δύο κατηγορίες αναλόγως την προέλευση των τουριστών: στον εσωτερικό τουρισμό και στον εξωτερικό τουρισμό. Ο εσωτερικός τουρισμός πραγματοποιείται από τον ντόπιο πληθυσμό μιας χώρας μέσα πάντα στα φυσικά της όρια, δηλαδή μέσα στην επικράτειά της. Ο εξωτερικός ή διεθνής τουρισμός από την άλλη, πραγματοποιείται από άτομα που διαμένουν μόνιμα σε μια χώρα και την εγκαταλείπουν προσωρινά για να επισκεφτούν κάποια άλλη ή κάποιες άλλες χώρες για τουριστικούς λόγους και με αυτόν τον τρόπο να ικανοποιήσουν συγκεκριμένες τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες τους.

Στην περίπτωση του Οροπεδίου Λασιθίου ο τουρισμός είναι ως επί το πλείστον εξωτερικός. Δηλαδή, το οροπέδιο επισκέπτονται περισσότερο

τουρίστες άλλων χωρών, οι οποίοι δείχνουν μάλιστα ιδιαίτερο ζήλο τόσο για τους φυσικούς όσο και για τους πολιτιστικούς πόρους τουριστικής έλξης.

Ο τουρισμός διακρίνεται επίσης σε συνεχή και εποχιακό. Ο συνεχής τουρισμός διαρκεί όλο το χρόνο, που σημαίνει ότι σε καμιά περίπτωση δεν επηρεάζονται οι δραστηριότητές του από κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε όλες τις εποχές, δηλαδή σε όλη τη διάρκεια του χρόνου. Ενώ ο εποχιακός τουρισμός δεν διαρκεί όλο το χρόνο, που σημαίνει ότι σε αντίθεση με το συνεχή τουρισμό, οι δραστηριότητές του επηρεάζονται αποφασιστικά από τις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε διαφορετικές εποχές, γι' αυτό και αναστέλλονται αυτές προσωρινά για ένα μικρό ή μεγάλο χρονικό διάστημα κάθε έτος.

Ο τουρισμός του Οροπεδίου είναι εποχιακός διότι ο μεγαλύτερος αριθμός των επισκεπτών της περιοχής παρατηρείται από τον Μάιο έως τον Σεπτέμβριο, όταν δηλαδή οι κλιματολογικές συνθήκες είναι ευνοϊκές. Το χειμώνα επικρατούν αρκετά χαμηλές θερμοκρασίες, υγρασία και πάχνη. Συνθήκες που δυσχεραίνουν τον τουρισμό στην περιοχή.

Η ηλικία μπορεί χωρίς άλλο να παίξει ένα σημαντικό ρόλο στους τύπους των τουριστικών εμπειριών που αποτελούν πόλο έλξης για τα μεμονωμένα άτομα. Οι νέοι άνθρωποι έχουν υψηλή ανεκτικότητα για όλους τους τύπους καινούργιων τουριστικών εμπειριών και τούτο γιατί αυτοί είναι περισσότερο δεκτικοί νέων ιδεών και λιγότερο επιρρεπείς σε παλιές αντιλήψεις. Οι νέοι άνθρωποι ενδιαφέρονται συνήθως για νέους τουριστικούς προορισμούς και νέες τουριστικές εμπειρίες.

Για τα μεσήλικα άτομα οι ανέσεις μπορεί να είναι περισσότερο σημαντικές. Τα άτομα αυτά έχουν κάποια κοινωνική θέση και επιθυμούν να έχουν ανέσεις που συνδέονται με τη θέση αυτή. Μερικοί μεσήλικες πάλι επιθυμούν να ταξιδεύουν ομαδικά. Αυτή η προτίμησή τους θα πρέπει να αποδοθεί κατά κύριο λόγο στην παρέα που επιθυμούν να έχουν κατά τη διάρκεια της τουριστικής τους μετακίνησης και της πρόσκαιρης, βραχυχρόνιας παραμονής τους στον τουριστικό προορισμό που επισκέπτονται, καθώς επίσης στη σιγουριά και την ασφάλεια που αισθάνονται όταν ταξιδεύουν ομαδικά και κυρίως όταν υπάρχει και συνοδός στο γκρουπ.

Οι τουρίστες που επισκέπτονται το Οροπέδιο Λασιθίου είναι κυρίως άτομα μέσης ή προχωρημένης ηλικίας. Αυτό συμβαίνει διότι η ξενάγηση στα μουσεία και στα σπήλαια και το προσκύνημα στις εκκλησίες και τα ξωκλήσια προσελκύει περισσότερο τους ανθρώπους μέσης ή πιο προχωρημένης ηλικίας. Σπορ όπως ορειβασία, πεζοπορία και ποδηλασία αναμένεται να προσελκύσουν νέους σε ηλικία τουρίστες εφόσον βέβαια αναπτυχθούν περισσότερο.

Η τουριστική ζήτηση σε μια περιοχή εξαρτάται ασφαλώς και από το μορφωτικό επίπεδο των τουριστών. Διαφορές στο μορφωτικό επίπεδο επηρεάζουν τους τύπους των νέων τουριστικών εμπειριών, που ένα άτομο είναι πρόθυμο να βιώσει. Όπως είναι γνωστό, άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο συνήθως κερδίζουν περισσότερα χρήματα και έχουν υψηλότερη κοινωνική θέση από αυτά των οποίων το μορφωτικό επίπεδο είναι χαμηλότερο. Όσα μάλιστα από αυτά κατέχουν διοικητικές θέσεις σε επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένα να ταξιδεύουν συχνά στο εξωτερικό αλλά και στο εσωτερικό για επαγγελματικούς λόγους.

Στην περιοχή του οροπεδίου μπορούμε να υποστηρίξουμε πως ο τουρισμός έχει υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Αυτό γίνεται εύκολα αντιληπτό αν λάβει κανείς υπόψη τις επισκέψεις στους μουσειακούς χώρους, στα σπήλαια και τους αρχαίους οικισμούς. Ο τουρισμός αποτελείται ως επί το πλείστον από ανθρώπους που ενδιαφέρονται να μαθαίνουν την πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου και να επισκέπτονται από κοντά μνημεία παλαιότερων εποχών.

Η προδιάθεση των τουριστών οφείλεται σε εσωτερικές παρορμήσεις και στην ψυχολογική ανάγκη που αισθάνονται για αλλαγή, δηλαδή για κάτι νέο ή διαφορετικό. Τα κίνητρα αυτά σε συνδυασμό με την αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος των ανθρώπων και τη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου, επηρεάζουν καθοριστικά τη λήψη αποφάσεων εκ μέρους τους να επισκεφτούν γνωρίσιμους ή νέους τουριστικούς προορισμούς.

Πολλοί τουρίστες αποφασίζουν να επισκεφτούν το Οροπέδιο Λασιθίου όχι μόνο για τους πολιτιστικούς πόρους τουριστικής έλξης αλλά και για την ανάγκη που αισθάνονται να έρθουν σε επαφή με τη φύση. Η επαφή με τη φύση τους αποφορτίζει από το άγχος που τους δημιουργούν τα μεγάλα

αστικά κέντρα και τους αναζωογονεί. Οι παραδοσιακές ασχολίες των κατοίκων φαντάζουν επίσης ιδιαίτερος δημιουργικές και ελκυστικές στους τουρίστες των μεγαλουπόλεων. Τέλος, τόσο η προδιάθεση όσο και οι προσδοκίες των τουριστών παίζουν καθοριστικό ρόλο για την αύξηση ή όχι της τουριστικής ζήτησης μιας περιοχής.

ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ

Παρόλο αυτά ο αριθμός των τουριστών που επισκέπτεται το Οροπέδιο Λασιθίου δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλος συγκριτικά τουλάχιστον με τον αριθμό που φιλοξενεί ολόκληρο το νησί.

Ιδιαίτερα χρήσιμη για την εξέλιξη της εργασίας, αποτελεί μία σύντομη αναφορά στο είδος και την έκταση της τουριστικής ανάπτυξης που έχει δεχθεί το νησί της Κρήτης και κατ' επέκταση ο νομός Λασιθίου.

Η Κρήτη αποτέλεσε μία από τις πρώτες περιοχές της Ελλάδας οι οποίες γνώρισαν τουριστική ανάπτυξη, μαζί με το νησί της Ρόδου, της Κέρκυρας, της Αθήνας και των Δελφών. Απαρχή του συγκεκριμένου φαινομένου αποτελούν τα μέσα της δεκαετίας του 60', περίοδος κατά την οποία η Ελλάδα σταδιακά εδραιώνεται ως τουριστικός προορισμός για επισκέπτες υψηλών εισοδημάτων. Τον κύριο όγκο των επισκεπτών δέχονταν οι νομοί Ηρακλείου (Ηράκλειο) και Λασιθίου (Άγιος Νικόλαος) οι οποίοι ήδη διέθεταν κατάλληλες τουριστικές υποδομές, προερχόμενες από τοπικά ιδιωτικά κεφάλαια, ενισχυμένα από κρατικά κίνητρα.

Την δεκαετία που ακολουθεί η Κρήτη γνωρίζει μεγάλη τουριστική ανάπτυξη με άφιξη των τουριστών να αυξάνεται ετησίως κατά 32.5%, κατά την δεκαετία 1972 έως 1982. Κατά την δεκαετία αυτή αναπτύσσεται επίσης τουριστικά ο νομός Ρεθύμνου, προσελκύοντας τουρισμό μικρομεσαίων εισοδημάτων. Στο σύνολό της η Κρήτη γνωρίζει ιδιαίτερη, μαζικού τύπου, τουριστική ανάπτυξη, στον βόρειο άξονά της. Οι επιχειρήσεις που αφορούν στον συγκεκριμένο τομέα έχουν κυρίως τον χαρακτήρα των μικρομεσαίων οικογενειακών επιχειρήσεων.

Τα χρόνια που ακολουθούν, η εισροή κοινοτικών επιδοτήσεων οδηγούν σε περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη με την κατασκευή συγκοινωνιακών υποδομών, μαρίνων κατασκευή νέων καταλυμάτων κ.ο.κ. Ωστόσο, η ραγδαία

τουριστική ανάπτυξη, σταδιακά άρχισε να πλήττει τους ίδιους τους παράγοντες που αποτέλεσαν την βάση στην οποία στηρίχθηκε και αφορούν στους περιβαλλοντικούς και πολιτισμικούς πόρους του νησιού. Το γεγονός αυτό προκάλεσε βαθμιαία την δυσαρέσκεια των τουριστών υψηλότερων εισοδημάτων οι οποίοι κατέφθαναν προκειμένου να απολαύσουν τον παραδοσιακό χαρακτήρα της Κρήτης που την καθιέρωσε ως δημοφιλή τουριστικό προορισμό.

Μετά τα μέσα της δεκαετίας του 80', η Κρήτη έχει εδραιωθεί ως τουριστικός προορισμός, ωστόσο ο έλεγχος αυτής της αγοράς περνάει στα χέρια ξένων τουριστικών πρακτόρων. Επιπλέον οι τουριστικοί πόλοι έλξης μετακινούνται προς τα δυτικά στον νομό Χανίων και Ρεθύμνου.

Προς τα τέλη της δεκαετίας του 90', εμφανίζονται, σε πολύ περιορισμένο βαθμό σε σχέση με τον κλασσικό τύπο, νέες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις νέες τουριστικές τάσεις. Σήμερα το νησί επισκέπτονται πάνω από 200.000 τουρίστες ετησίως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΟ ΟΡΟΠΕΔΙΟ

Το Οροπέδιο Λασιθίου παρά τις φυσικές του ομορφιές και τους πολιτιστικούς πόρους τουριστικής έλξης αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα. Άλλα οφείλονται στο κλίμα και τη μορφολογία της περιοχής και άλλα αποκλειστικά σε ανθρώπινες δραστηριότητες. Όλα όμως επιδρούν αρνητικά στο οικοσύστημα. Τα κυριότερα από αυτά είναι: η πρωινή πάχνη και ο παγετός, οι πλημμύρες, η αλόγιστη χρήση φυτοφαρμάκων, η ανεξέλεγκτη βοσκή αιγοπροβάτων, η λαθροθηρία, τα σκουπίδια, η έλλειψη οικονομικών πόρων για περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού, το απαρχαιωμένο οδικό δίκτυο κ.α.

Το εισόδημα των αγροτών πλήττεται κατά καιρούς είτε από τα καιρικά φαινόμενα (πλημμύρες, πάγος, χαλάζι κ.α.) είτε από τις εισαγωγές αγροτικών προϊόντων στα θέρετρα της Κρήτης από άλλα μέρη. Επειδή το Οροπέδιο Λασιθίου είναι εύφορο οροπέδιο, τα αγροτικά του προϊόντα είναι ναί μεν άριστης ποιότητας, όμως όψιμα και έτσι δεν πιάνουν καλή τιμή στην εγχώρια αγορά. Ο τουρισμός της Κρήτης τελειώνει την εποχή, Σεπτέμβριο-Οκτώβριο, που βγαίνουν τα λασιθιώτικα κηπευτικά (πατάτα, φασόλια, κολοκύθια κλπ).

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΑΠΟΨΕΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Ο πρόεδρος του χωριού Άγιος Γεώργιος, κος Βισκαδούρος Νικόλαος, κατόπιν συνεντεύξεως τόνισε το πρόβλημα της πρωινής πάχνης στο Οροπέδιο. Χαρακτηριστικά υποστήριξε πως είναι το μοναδικό πρόβλημα της περιοχής για το οποίο δεν είναι υπαίτιος ο άνθρωπος και οφείλεται στην πτώση της θερμοκρασίας κατά τη διάρκεια της νύχτας. Συνεπώς σε περιόδους που ενδείκνυται ο τουρισμός όπως η άνοιξη και το φθινόπωρο, η δημιουργία αυτού του λεπτού στρώματος πάγου πάνω στα φυτά και στο χώμα, λειτουργεί ανασταλτικά ειδικά για τους επισκέπτες που έχουν ευαισθησία στο κρύο και στην υγρασία.

Ένα ακόμη πρόβλημα της περιοχής τόνισε ο κος Παρθενιάδης Κώστας, φιλόλογος στο γυμνάσιο του χωριού Τζερμιάδω και κάτοικος της εν λόγω περιοχής. Ο κος Παρθενιάδης μας παρουσίασε τις υποδομές που είχαν γίνει στο παρελθόν για τη διευθέτηση των χείμαρρων και γιατί στις μέρες μας δημιουργούνται προβλήματα.

Χαρακτηριστικά είπε «Όταν οι Ενετοί κατοικούσαν στο Οροπέδιο του Λασιθίου είχαν κάνει αποστραγγιστικά έργα (κανάλια νερού) ώστε, όταν έβρεχε, το νερό να πηγαίνει κατ' ευθείαν στο «Χώνο» και κατ' αυτόν τον τρόπο αποφεύγονταν οι πλημμύρες.

Χάρη σ' αυτά τα κανάλια, ακόμα και σήμερα, αποφεύγονται οι πλημμύρες. Όχι όμως πάντα, γιατί, σιγά-σιγά με την πάροδο του χρόνου, κάποια από αυτά τα κανάλια μπαζώθηκαν ή γέμισαν με σκουπίδια με αποτέλεσμα τα νερά να μην μπορούν να «φύγουν» προς το Χώνο. Αλλά και η ίδια η περιοχή του Χώνου σιγά-σιγά να γεμίζει με σκουπίδια με αποτέλεσμα να κλείνουν οι 'φυσικές αποχετεύσεις' της περιοχής.»

Το παραπάνω πρόβλημα θα μπορούσε ασφαλώς να εκλείψει αν οι γεωργοί και οι άλλοι κάτοικοι της περιοχής σταματούσαν να πετούν πλαστικές σακούλες, μπουκάλια και άλλα απορρίμματα στα κανάλια και προχωρούσαν σε τακτική αποκάθαρση των καναλιών και της ευρύτερης περιοχής του Χώνου. Η επίλυση του προβλήματος αυτού θα βελτίωνε και την εικόνα του τόπου, ο οποίος μοιάζει εγκαταλελειμμένος συν τις άλλους.

Η Γεωργαράκη Λίτσα, μαθήτρια της Γ' Γυμνασίου του χωριού Τζερμιάδω είπε χαρακτηριστικά για τον τεράστιο όγκο των σκουπιδιών: « Το μεγάλο αυτό πρόβλημα απασχολεί, απειλητικά πλέον, την πατρίδα μας και τον κόσμο ολόκληρο. Δυστυχώς υπάρχουν πολλοί άνθρωποι, ακόμα και στις μέρες μας, που θεωρούν ότι όποιο μέρος δεν προστατεύεται αποτελεί έναν τέλειο σκουπιδότοπο είτε αυτό είναι χωράφι είτε είναι δάσος είτε οποιοσδήποτε άλλος χώρος. Παραδείγματα πολλά: Η αλάνα πίσω από το σχολείο μας αποτελεί ένα τέλειο μέρος για ξεφόρτωμα μπαζών. Πολλές φορές με τα μάτια μας, είδαμε, κατά τη διάρκεια λειτουργίας του σχολείου, φορτηγά να έρχονται και να ξεφορτώνουν μπάζα. Άλλο παράδειγμα: Ο Νίσιμος. Είναι ένα μικρό οροπέδιο βόρεια του Τζερμιάδου που παλιά καλλιεργούσαν σιτάρι. Τώρα έχει

γίνει τόπος βοσκής προβάτων και σε πολλά σημεία κάποιοι ασυνείδητοι κάτοικοι τον έχουν καταστήσει σκουπιδοτόπο.»

Ο μαθητής Γ' Λυκείου Κωνσταντίνος Φανουργιάκης στην έκθεσή του που βραβεύτηκε σε διαγωνισμό που διοργάνωσε η Πνευματική Εστία Οροπεδίου Λασιθίου με θέμα: «Η σημερινή πραγματικότητα και η προοπτική επιβίωσης και ανάπτυξης του Οροπεδίου Λασιθίου», σχετικά με τη γεωργία στο Λασίθι, αναφέρει τα εξής: «Σήμερα το Λασίθι βρίσκεται ξανά ενώπιον του κινδύνου ερήμωσης, αλλά αυτή τη φορά υπαίτιος είναι το φάσμα της αστυφιλίας. Τριάντα χρόνια το Οροπέδιο αδειάζει μέρα με τη μέρα. Κάθε χρόνο οι γεννήσεις μειώνονται, ενώ αυξάνονται οι θάνατοι..... Εκτός αυτών, κάθε νέος είναι αναγκασμένος να ξενιτευτεί για μια καλύτερη ζωή, αφού υπάρχουν ελάχιστες επιχειρήσεις και οι μόνες εργασίες είναι αυτές του αγρότη και του κτηνοτρόφου. Ακόμα, όμως, και αυτές οι εργασίες αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα. Το κυριότερο είναι η μη τυποποίηση των λασιθιώτικων προϊόντων με αποτέλεσμα η αγορά να είναι γεμάτη με «λασιθιώτικες» πατάτες ή άλλα προϊόντα προερχόμενα από τα Σκόπια, Βουλγαρία και αλλού. Επιπλέον, στο Οροπέδιο δεν υπάρχει γεωπόνος, τον οποίο θα συμβουλευόταν οι αγρότες δωρεάν κι έτσι καταφεύγουν στην άκριτη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, υποθηκεύοντας έτσι την ποιότητα της σοδειάς τους.....

Αρχικά οι αγρότες πρέπει να στραφούν σε εναλλακτικές καλλιέργειες, αφού με το φράγμα Αποσελέμη θα απαγορευτεί η χρήση λιπασμάτων.- συστατικά στοιχεία του σύγχρονου τρόπου καλλιέργειας. Οι βιολογικές καλλιέργειες είναι το μέλλον, αφού με τη διαρκώς μεγαλύτερη είσοδο στην αγορά μεταλλαγμένων θα δημιουργηθεί ένα αντίρροπο κύμα για την αγορά, που θα αναζητά φυσικές τροφές χωρίς ύποπτες γενετικές μεταλλάξεις και φυτοφάρμακα. Η Ελλάδα γενικότερα πρέπει να στραφεί στη βιολογική καλλιέργεια, καθώς ούτως ή άλλως δεν έχει την τεχνογνωσία για την καλλιέργεια γενετικά τροποποιημένων φυτών. Πέρα τούτων τα βιολογικά προϊόντα είναι μια επικερδής επιχείρηση, που έχει ευνοϊκές προτιμήσεις των καταναλωτών. Βεβαίως, για να προστατευτεί η ονομασία προέλευσης, απαιτείται η δημιουργία κέντρου τυποποίησης των λασιθιώτικων προϊόντων

στην πραγματικότητα. Ακόμα, η ίδια η ΕΑΣΑΛ πρέπει να συστήσει ειδικό κλιμάκιο από γεωπόνους, οικονομολόγους, διαφημιστές, που θα αναλάβει τον έλεγχο των αγροτών για την τήρηση των απαραίτητων τεχνικών, την ενημέρωση σχετικά με τις επιδοτήσεις, αλλά και τη διαφήμιση των προϊόντων αντίστοιχα...».

Η κα Ορφανού Μαρία, αγρότισσα, επισήμανε το πρόβλημα της ανεξέλεγκτης βοσκής αιγοπροβάτων στην περιοχή του Οροπεδίου. «Στο Οροπέδιο υπάρχουν αρκετοί βοσκότοποι αλλά οι κτηνοτρόφοι δεν αρκούνται σ' αυτούς. Πολλές φορές πηγαίνουν πρόβατα ή τις κατσίκες για βοσκή σε περιοχές με καλλιέργειες με άμεση συνέπεια την καταστροφή τους. Επίσης, πολλές φορές για να βρουν τα ζώα πλούσια βοσκή τα οδηγούν σε περιοχές όπου υπάρχουν μικρά δασάκια από πρίνους με αποτέλεσμα την πλήρη καταστροφή τους. Ελπίζουμε ότι ο καινούργιος Δήμος της περιοχής μας θα ευαισθητοποιηθεί σε αυτό το θέμα μήπως και καταφέρουμε να σώσουμε ότι έχει απομείνει.»

Ο κος Ζερβάκης Πέτρος, κτηνοτρόφος, κάτοικος του χωριού Ψυχρό, τόνισε από την πλευρά του το πρόβλημα της λαθροθηρίας το οποίο αποβαίνει απειλητικό για το οικοσύστημα. Υποστήριξε πως πολλοί κυνηγοί στην περιοχή, δεν κυνηγούν μόνο την εποχή που επιτρέπεται το κυνήγι, αλλά και τις άλλες εποχές, λαθραία. Το αποτέλεσμα είναι να σκοτώνουν άγρια ζώα την εποχή της αναπαραγωγής με άμεση συνέπεια τη μείωση των πληθυσμών τους. Επίσης, πολλές φορές μη βρίσκοντας θήραμα ξεσπούν σε κάθε άγριο ζώο που συναντούν μπροστά τους, δικαιολογώντας πάντα τον εαυτό τους πως αν δεν το σκότωναν θα κατέστρεφε την περιουσία τους..

Η λαθροθηρία λειτουργεί ανασταλτικά και για τους επισκέπτες διότι το θέαμα σκοτωμένων ή πληγωμένων ζώων δεν είναι διόλου ευχάριστο. Η εικόνα πολλές φορές σοκάρει τους εκδρομείς και το φυσικό τοπίο παύει αυτομάτως να αποτελεί μορφή αναψυχής γι' αυτούς. Ο κος Ζερβάκης θεωρεί ως λύση στο πρόβλημα την ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας, ώστε να γίνει βίωμα σε όλους η ανάγκη για προστασία της άγριας πανίδας της περιοχής.

Επιπλέον, ο καθηγητής της φυσικής στο Γυμνάσιο του χωριού Τζερμιάδω, κος Δελλατόλας Στέλιος, υποστήριξε πως η αλόγιστη χρήση φυτοφαρμάκων αποτελεί τον πιο σημαντικό κίνδυνο για το περιβάλλον και το μέλλον του τόπου. Ο ίδιος τόνισε: « Οι άνθρωποι στο Οροπέδιο, θέλοντας να επιταχύνουν από τη μια και να αυξήσουν από την άλλη, τη γεωργική παραγωγή τους, αλλά και για να την προστατέψουν από διάφορες αρρώστιες και βλαβερά έντομα και ζιζάνια ή για να απολυμάνουν το έδαφος, χρησιμοποιούν φυτοφάρμακα χωρίς κανένα έλεγχο και περιορισμό. Πρέπει επιτέλους όλοι να καταλάβουμε ότι υπάρχουν και άλλοι τρόποι να αυξήσουμε και να προστατέψουμε την παραγωγή μας όπως για παράδειγμα με τις βιοκαλλιέργειες. Και τέλος, να μειώσουμε έστω τη χρήση φυτοφαρμάκων στο απολύτως αναγκαίο.»

Ένα ακόμη θέμα προς επίλυση τόνισε ο πρόεδρος του χωριού Καμινάκι, κος Περβολαράκης Δημήτριος, ο οποίος έκανε αναφορά στο δυπρόσιτο ορισμένων ορεινών περιοχών καθώς επίσης και στο μη εκσυγχρονισμένο οδικό δίκτυο, γεγονός που δυσχεραίνει τον τουρισμό. Πρότεινε την παροχή κονδυλίων από το ελληνικό κράτος για την ανάπτυξη του οροπεδίου και εντατικά συστηματικά μέτρα για την επίτευξη του σκοπού αυτού. Τέλος, επισήμανε τη σπουδαιότητα της τουριστικής ανάπτυξης για το μέλλον αυτού του τόπου και την επιτακτική ανάγκη να πάψει να παραγκωνίζεται.

Ο Διευθυντής της Ένωσης Οροπεδίου Λασιθίου κ. Θεόδωρος Μουδάτσος, σχετικά με το θέμα της τυποποίησης, μας ενημέρωσε ότι η Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Οροπεδίου Λασιθίου ήδη από το 2008 λειτουργεί τις πιστοποιημένες εγκαταστάσεις του συσκευαστηρίου της και προσφέρει κορυφαίο ποιοτικό προϊόν ονομασίας προέλευσης σε όλους τους νομούς της Κρήτης, σε συσκευασίες των 5 και των 30 κιλών. «Σκοπός μας είναι, τονίζει, να αναβαθμίσουμε και να διασφαλίσουμε την ποιότητα του προϊόντος και την προστασία του καταναλωτή. Θέλουμε να βοηθήσουμε στην ανάπτυξη του κλάδου και να μπορούμε να καλύψουμε εμείς την αγορά της Κρήτης, έτσι ώστε να μην κυριαρχούν τα προϊόντα από άλλες άγνωστες αγορές, εξασφαλίζοντας το εισόδημα των αγροτών του Οροπεδίου και δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας στον τόπο».

Ο δήμαρχος Οροπεδίου Λασιθίου κ. Γιώργος Μηλιαράς μας ενημέρωσε πως η Δημοτική Αρχή πιστεύει ότι η βιολογική καλλιέργεια είναι όχι μόνο ανάγκη, αλλά θέμα ζωής για τη γη και ποιότητας ζωής για τους ανθρώπους. Επισημαίνει επίσης ότι: «Ως Δημοτική Αρχή θεωρούμε τη βιολογική γεωργία μια μεγάλη πρόκληση στη λογική της αειφόρου ανάπτυξης της περιοχής, την οποία υπηρετούμε. Το Οροπέδιο Λασιθίου ως ορεινή περιοχή που μειονεκτεί εξαιτίας του στρεβλού μοντέλου ανάπτυξης που κυριάρχησε στη χώρα τα τελευταία πενήντα χρόνια, αποτελεί προνομιακό χώρο για το νέο αναπτυξιακό μοντέλο που υποστηρίζει η Ευρώπη. Στο πλαίσιο αυτό η βιολογική γεωργία αποτελεί εξαιρετικά σημαντικό στοίχημα για το μέλλον του Οροπεδίου Λασιθίου. Θεωρούμε πως αποτελεί βιώσιμη εναλλακτική λύση για τις περισσότερο παραδοσιακές προσεγγίσεις της γεωργίας. Άλλωστε, η αειφορία τόσο της γεωργίας, όσο και του περιβάλλοντος αποτελεί βασικό στόχο της σημερινής κοινής γεωργικής πολιτικής της Ε.Ε. και αυτό θα αναδειχθεί τα επόμενα χρόνια».

Τέλος, η κα Μαθιουδάκη Βαγγελιώ, συνταξιούχος, κάτοικος του χωριού Άγιος Γεώργιος τόνισε τη δραματική μείωση του τουρισμού στην περιοχή τα τελευταία πέντε χρόνια. Ο τόπος μοιάζει εγκαταλελειμμένος τους χειμερινούς κυρίως μήνες. Το μουσείο του Ελευθερίου Βενιζέλου, το οποίο βρίσκεται πολύ κοντά στο σπίτι της παραμένει εκτός λειτουργίας τα τελευταία τρία χρόνια. Επίσης, ο αριθμός των ποδηλατών που διέσχισαν άλλοτε το χωριό έχει μειωθεί σημαντικά «Σπάνια, εδώ και κει αν δεις κανέναν» είπε χαρακτηριστικά η ηλικιωμένη γυναίκα. Η σημερινή ερήμωση του χωριού είναι κάτι που στενοχωρεί ιδιαίτερα τους ντόπιους, οι οποίοι θυμούνται τον τόπο τους, γεμάτο ζωή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Εν συνεχεία, θα αναλύσουμε τις προτάσεις και κατευθύνσεις που προωθούνται από το Ειδικό Χωροταξικό οι οποίες βασίζονται σε έναν κύριο σκοπό, ενώ στοχεύουν στην επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων της ανάπτυξης του τουρισμού στην Ελλάδα.

Το πρώτο Σχέδιο της ΚΕΑ του Ειδικού Πλαισίου για τον τουρισμό δόθηκε στην δημοσιότητα το δεύτερο τρίμηνο του 2007 και συγκεκριμένα στις 2 Μάιου του εν λόγω έτους, ενώ προηγήθηκε του Γενικού Χωροταξικού Πλαισίου. Η δημοσίευση του πρώτου αυτού σχεδίου συνοδεύτηκε από έντονες αντιδράσεις από φορείς όπως το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, περιβαλλοντικές οργανώσεις κ.τ.λ. Ακολούθως των αντιδράσεων αυτών δημοσιεύεται τον Σεπτέμβρη του 2008 το αναθεωρημένο Σχέδιο του Ειδικού Πλαισίου για τον τουρισμό, ενώ ακολουθεί νέος γύρος γνωμοδοτήσεων και διαλόγου των κοινωνικών φορέων, για το περιεχόμενο του.

Σκοπός του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό, όπως διακηρύττει το Άρθρο 1 του σχεδίου, είναι η παροχή κατευθύνσεων, κανόνων και κριτηρίων για τη χωρική διάρθρωση, οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού στον ελληνικό χώρο και των αναγκαίων προς τούτο υποδομών καθώς και η διατύπωση ενός ρεαλιστικού προγράμματος δράσης για την επόμενη δεκαπενταετία (2008 – 2023). Με το Ειδικό Πλαίσιο επιδιώκεται επίσης η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος, η εξασφάλιση της προστασίας και της βιωσιμότητας των πόρων που ενδιαφέρουν τον τουρισμό, η ενίσχυση των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης καθώς και η διαμόρφωση ενός σαφέστερου πλαισίου κατευθύνσεων προς τον υποκείμενο σχεδιασμό, τις δανειοδοτούσες αρχές και τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις.

Προσπαθώντας να συνοψίσουμε την κεντρική ιδέα του Σχεδίου του Ειδικού Πλαισίου, καταλήγουμε στην προσπάθεια αναγωγής του τουρισμού σε κύριο μοχλό ανάπτυξης για όλες τις περιφέρειες της χώρας ανεξάρτητα από το μέχρι στιγμής επίπεδο ανάπτυξης του συγκεκριμένου τομέα και την δυνατότητα περαιτέρω μεγέθυνσής του. Χαρακτηριστική γητευτή την

κατεύθυνση είναι η κατηγοριοποίηση του εθνικού χώρου και η πρόταση ανάλογων αναπτυξιακών κατευθύνσεων, σύμφωνα με την μέχρι τώρα τουριστική ανάπτυξη των διαφόρων περιφερειών και των κέντρων τους και όχι σύμφωνα με την «τουριστική» φέρουσα ικανότητά τους. Ένα τέτοιο κριτήριο κατηγοριοποίησης θα ταίριαζε περισσότερο στις αρχές της αειφόρου και βιώσιμης ανάπτυξης από τις οποίες διακατέχεται το Ειδικό Σχέδιο για τον Τουρισμό, ενώ αποτελεί ένα από τα σημεία που διαπιστώνεται ανακολουθία μεταξύ των αρχών και των στόχων που τίθενται και του πραγματικού περιεχομένου.

Την πρώτη δημοσίευση του Σχεδίου για το Ειδικό Χωροταξικό του Τουρισμού τον Μάιο του 2007 ακολούθησε αναθεωρημένο Σχέδιο το οποίο δημοσιεύτηκε τον Σεπτέμβρη του 2008, σχεδόν ενάμιση χρόνο αργότερα. Στο νέο Σχέδιο ληφθείσα υπόψη οι γνωμοδοτήσεις Περιφερειακών Συμβουλίων καθώς και του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης.

Το Ειδικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό περιέχει κατευθύνσεις οι οποίες έχουν ως στόχο την αντιμετώπιση χρόνιων προβλημάτων του τουρισμού και την δυνατότητα περαιτέρω ανάπτυξης των περιφερειών.

Οι στόχοι που αναμένεται να επιτευχθούν μέσα από την υλοποίηση του αφορούν όλες τις περιφέρειες της χώρας. Συγκεκριμένα, τίθεται ως στόχος η επέκταση της τουριστικής περιόδου και η άρση της εποχικότητας του τουρισμού. Ως λύση σε αυτό το πρόβλημα προτείνεται η προώθηση δραστηριοτήτων όπως ο αστικός και συνεδριακός τουρισμός, καθώς και ο τουρισμός γκολφ. Για τους ίδιους λόγους και εκτιμώντας ότι η διεθνής ζήτηση για κατοικίες σε οργανωμένα συγκροτήματα τουρισμού διαρκώς αυξάνεται, δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα σε πολλά σημεία του Σχεδίου στο συγκεκριμένο είδος τουριστικών καταλυμάτων. Επιπλέον, τίθεται ως στόχος η ανάδειξη νέων μορφών τουρισμού, αντιμετωπίζοντας με αυτόν τον τρόπο την μονομερή ανάπτυξη του μαζικού προτύπου τουρισμού, όπως ίσχυε μέχρι τώρα στην χώρα μας. Ένας ακόμη στόχος που προωθείται μέσα από τις κατευθύνσεις του Ειδικού Πλαισίου είναι η διασύνδεση του τουρισμού με τις υπόλοιπες παραγωγικές δραστηριότητες και την διάχυση της τουριστικής ανάπτυξης σε αυτές.

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η Κρήτη, μαζί με τα νησιά της Θήρας, Κέρκυρας, Λέσβου κ.α. ανήκουν στην χωρική κατηγορία των νησιών με σημαντική τουριστική δραστηριότητα σε Περιφερειακό, Εθνικό και Κοινοτικό Επίπεδο. Για την Κρήτη και το σύνολο των νησιών της συγκεκριμένης κατηγορίας προωθείται η διερεύνηση της σκοπιμότητας καθορισμού ζωνών τουριστικής ανάπτυξης στις εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών περιοχές.

Επιπλέον, η Κρήτη διαθέτει πλήθος εκτάσεων οι οποίες ανήκουν στο Δίκτυο Natural 2000, ως εκ τούτου ισχύουν τα όσα προβλέπονται για τις συγκεκριμένες περιοχές δηλαδή αξιοποίηση των πόρων με την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού όπως αγροτουριστικού, περιηγητικού, πεζοπορικού και πολιτιστικού τουρισμού.

Ένα ακόμα είδος τουρισμού για το οποίο ενδείκνυται η Κρήτη και συγκεκριμένα το Ηράκλειο και οι βόρειες ακτές του νησιού, είναι ο θαλάσσιος τουρισμός. Ο θαλάσσιος τουρισμός αφορά στην προσέλκυση τουριστών με ιδιόκτητο ή εκμισθωμένο σκάφος για τον οποίο απαιτείται η κατασκευή ή η βελτίωση μαρίνων-κέντρων με υποδομές ελλιμενισμού, επισκευών, υπηρεσιών κ.τ.λ.

Ο αθλητικός τουρισμός γκολφ είναι ένα σχετικά γνώριμο είδος για την Κρήτη δεδομένου ότι ήδη φιλοξενεί δύο γήπεδα. Ωστόσο στο Εδικό Χωροταξικό του τουρισμού προωθείται εκ νέου η Κρήτη για την χωροθέτηση νέων γηπέδων γκολφ.

Όσον αφορά στις υποδομές για την στήριξη της τουριστικής ανάπτυξης, προτείνεται αναβάθμιση του αεροδρομίου της Σητείας στον νομό Λασιθίου καθώς και του λιμένα του Ηρακλείου.

Τέλος, το νησί της Κρήτης και συγκεκριμένα οι παράκτιες περιοχές Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Κρήτης προωθούνται ως περιοχές προτεραιότητας για την ανάπτυξη σύνθετων και ολοκληρωμένων μορφών τουρισμού. Το είδος αυτό τουριστικής ανάπτυξης προωθείται ιδιαίτερα μέσα από το σύνολο του Σχεδίου, το οποίο θα αναλύσουμε στην συνέχεια.

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

Το Οροπέδιο Λασιθίου τα τελευταία χρόνια όχι μόνο δεν ακολουθεί το ρυθμό ανάπτυξης της υπόλοιπης Κρήτης, αλλά και δεν έχει ακόμη δρομολογήσει την κατεύθυνση που πρέπει να ακολουθήσει. Απλώς ερημώνει συνεχώς. Οι κύριες αιτίες γι αυτό είναι οι εξής:

A) Η γεωργία και η κτηνοτροφία, η κύρια ασχολία των κατοίκων του Οροπεδίου Λασιθίου, κατέστησαν μη επικερδείς εργασίες.

B) Δεν υπάρχουν υπηρεσίες, ιδιωτικές και δημόσιες, για απασχόληση των νέων.

Γ) Είναι ανύπαρκτη η κρατική μέριμνα, η πολιτική στήριξης των γεωργών και κτηνοτρόφων, που αποτελούν και το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων της περιοχής.

Δ) Το Οροπέδιο Λασιθίου παρέμεινε απομονωμένο, έχει αποκοπεί από τα μεγάλα αστικά και παραθεριστικά θέρετρα της Κρήτης λόγω του απαράδεκτου οδικού δικτύου του.

Αποτέλεσμα όλων των ως άνω γεγονότων ήταν οι κάτοικοι απ' όλα τα χωριά του Οροπεδίου Λασιθίου εδώ και αρκετά χρόνια να φεύγουν και να πηγαίνουν είτε για προσωρινή είτε για μόνιμη εγκατάσταση στις παραθαλάσσιες περιοχές: Γούβες, Ανάληψη, Μάλια, Χερσόνησο κ.α., για να γίνουν σερβιτόροι ή για να ασχοληθούν με τουριστικές επιχειρήσεις: ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια, ενοικιάσεις αυτοκινήτων, καφετέριες κ.α., είτε στα μεγάλα αστικά κέντρα: Αθήνα, Ηράκλειο, Αγ. Νικόλαο κ.α. ως ιδιωτικοί και δημόσιοι υπάλληλοι: δάσκαλοι, καθηγητές, οδηγοί, σερβιτόροι κλπ.

Για την ανάπτυξη του Οροπεδίου Λασιθίου πρέπει να γίνουν τα εξής έργα υποδομής, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας:

1) Βελτίωση και σύντμηση του δρόμου που το συνδέει με το Βόρειο Οδικό Άξονα με ολιγόστευση των στροφών και τούνελ.

Είναι το βασικότερο έργο υποδομής για το Οροπέδιο Λασιθίου, αφού:

A) Σύμφωνα με διάφορες μελέτες με το τούνελ ο δρόμος και θα γίνει πιο ασφαλέστερος και θα συντομεύσει περίπου 5 – 30 λεπτά, ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες, γιατί μ' αυτό θα αποφεύγεται και η ομίχλη και ο παγετός και το μπουτιλιάρισμα.

Πολλοί λένε επίσης ότι με το τούνελ μπορεί να ολιγοστέψει και ο όλος παγετός μέσα στο Οροπέδιο Λασιθίου.

B) Χωρίς ένα ολοκληρωμένο σύστημα συγκοινωνιών-μεταφορών, λένε οι ειδικοί επί της ανάπτυξης, δεν μπορεί μια τοπική οικονομία να ενσωματωθεί, αποτελεσματικά, στο εσωτερικό και διεθνές περιβάλλον.

Το Οροπέδιο Λασιθίου, λόγω του απαραίδεκτου οδικού του δικτύου, είναι η πιο απομονωμένη περιοχή της Κρήτης, ενώ από τη μια απέχει μόλις ελάχιστα χιλιόμετρα από τα μεγαλύτερα αστικά και τουριστικά κέντρα της Κρήτης (Ηράκλειο, Μάλια, Χερσόνησο, Άγιο Νικόλαο, Νεάπολη, Βραχάσι κλ) και από την άλλη είναι η πιο ωραία και η πιο πλουτοπαραγωγική περιοχή της Κρήτης.

Γ) Ο δρόμος που συνδέει το Οροπέδιο με το Ηράκλειο κατασκευάστηκε επί Γερμανικής Κατοχής, με αγγαρείες των κατοίκων και με μόνα μέσα τους κασμάδες και τα φτυάρια. Δηλαδή με τρόπο που είχε ως αποτέλεσμα ο δρόμος αυτός να ακολουθεί πιστά το ανάγλυφο του εδάφους, με πολλές και απότομες στροφές. Και δε φτάνει μόνο αυτό, σήμερα ο δρόμος αυτός από τη μια επιμηκύνθηκε κατά 1,4 χιλιόμετρα και από την άλλη το μέρος που ήταν ευθεία γραμμή και μπορούσε κάποιος να τρέξει αφαιρέθηκε λόγω του φράγματος Αποσελέμη. Για την ιστορία να πούμε επίσης ότι ο δρόμος Γωνιές Ηρακλείου - Λασιθί κατασκευάστηκε προκειμένου οι Γερμανοί να ανεβάσουν στο Οροπέδιο Λασιθίου στρατεύματα και να αντιμετωπίσουν τους Κρήτες επαναστάτες του Καπετάν Μπαντουβά, Κρασαναδάμη κ.α. και ο δρόμος

αυτός παραμένει σχεδόν ως έχει! Παρά τις κάποιες βελτιώσεις που κατά καιρούς έχουν γίνει, ο δρόμος αυτός, αφού δεν είναι φαρδύς και με τούνελ, παραμένει και μακρύς και κουραστικός και δύσκολος και επικίνδυνος.

2) Λήψη μέτρων για τη βελτίωση του εισοδήματος και των συνθηκών εργασίας των αγροτών, όπως: Αναδασμός, Βιολογικές καλλιέργειες, Δημιουργία τοπικής αγοράς πατάτας και κηπευτικών κ.α.

3) Ίδρυση Σχολών ΑΕΙ, ΤΕΙ ή μεταφορά στο Λασιθί από τα αστικά κέντρα στρατιωτικών μονάδων (αεροπορίας, πεζικού, καταδρομών κλπ).

4) Κίνητρα για όσους θέλουν να ανοίξουν εργοστάσιο ή βιομηχανία στο Οροπέδιο Λασιθίου. Επιδότηση βιοτεχνιών παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων (καλιτσούνια, ντολμαδάκια, ξεροτήγανα κλπ).

5) Αποπεράτωση Αθλητικού Κέντρου Οροπεδίου Λασιθίου. Αποπεράτωση, ανάδειξη και προβολή του υπάρχοντος Μουσείου Φυσικής Ιστορίας

6) Αξιοποίηση του φυσικού, αρχαιολογικού και πολιτιστικού αποθέματος, το οποίο συνίσταται:

A) Από τη φυσική κληρονομιά, το μοναδικό λασιθιώτικο φυσικό περιβάλλον (βουνά, οροπέδια, σπήλαια, χλωρίδα, πανίδα κλπ) με την εξέλιξη του τοπίου από την ανθρώπινη επέμβαση σ' αυτό (αρδευτικά έργα, πηγάδια, χώνος, λίνιες κλπ),

B) Από την αρχαιολογική κληρονομιά (Δικταίο Άντρο, σπήλαιο Κρόνιο ή Τράπεζας, Καρφή κλπ),

Γ) Από την αγροτοβιομηχανική κληρονομιά (γεράνια ή ζυγοστατικοί δοκοί, ανεμόμυλοι, αλευρόμυλοι ή μονόκαιροι ανεμόμυλοι, πολύκαιροι ή νερόμυλοι, αντλητικοί μηχανισμοί κλπ) και τη δημιουργία τουριστικών μονάδων προσέλκυσης.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΙΛΟΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ ΠΟΥ
ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΕΝΤΑΧΘΟΥΝ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΥΠΟΥ
INTEREG ΚΑΙ ΕΠΑΝ

*Ανάδειξη και προβολή αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων και ενίσχυση της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας.

*Ίδρυση αγροτικού μουσείου και σύσταση οικομουσείων γεωργικής και κτηνοτροφικής ζωής

*Ίδρυση Μουσείου Εθνικής αντίστασης και οικομουσείων αγωνιστών και καπεταναίων (Καζάνη, Μηλιάρá, Βασιλιογιώργη, Κρασαναδάμη κλπ) Εθνικής Αντίστασης.

*Μετατροπή διατηρητέων ή παραδοσιακών κτιρίων σε κύρια τουριστικά καταλύματα.

*Μετασκευή και διαμόρφωση παλαιών αγροτικών οικιών και κτηνοτροφικών μαντριών σε χώρους κοινωνικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων, εκθέσεων κλπ.

*Δημιουργία μόνιμης γεωργικής και κτηνοτροφικής έκθεσης.

*Ανάπτυξη - αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας Λασιθίου. Αναστήλωση των λασιθιώτικων ανεμόμυλων (νερόμυλων και αλευρόμυλων) και δημιουργία θεματικού λαογραφικού αιολικού πάρκου. Μ' αυτό το Λασίθι θα ξαναβρεί την ταυτότητά του και θα ξαναγίνει ένα συγκλονιστικό και πάλι αξιοθέατο.

Είναι αδιανόητο, αν όχι αμαρτία, άλλα μέρη με λιγότερη ομορφιά και καθόλου αρχαιολογικούς θησαυρούς να ζουν από τον τουρισμό και το Λασίθι να έχει όλα τα καλά του Θεού και μάλιστα σε υπερθετικό βαθμό και να τα έχει ανεκμετάλλευτα.

*Πρωώθηση ολοκληρωμένων ειδικών προγραμμάτων που αφορούν κάθε είδους παρεμβάσεις για ορεινούς όγκους για ανάδειξη όλων των μορφών ορεινού τουρισμού.

*Πρωώθηση ολοκληρωμένων παρεμβάσεων προστασίας, ανάδειξης και διαχείρισης περιοχών NATURA ή άλλων οικολογικά ευαίσθητων και προστατευόμενων περιοχών.

*Ίδρυση, επέκταση και ολοκληρωμένος εκσυγχρονισμός ξενοδοχείων.

*Δημιουργία τελεφερίκ στα «άγριας ομορφιάς» δυσπρόσιτα μέρη ή κάτι ως οδοντωτό σιδηρόδρομο.

*Δημιουργία Εθνικού Κρητικού Κήπου.

*Ανάπτυξη, ενίσχυση και προβολή του χειμερινού τουρισμού. Δημιουργία χιονοδρομικού κέντρου.

*Δημιουργία κέντρου ανεμοπτερισμού.

*Ίδρυση αρχαιολογικού Μουσείου προκειμένου να εκτεθούν εκεί όχι μόνο τα ευρήματα του Δικταίου άντρου, αλλά και όλα της περιοχής.

*Ανάδειξη και προβολή των σπηλαίων Δίκτης: Δικταίον άντρο, Κρόνιο, σπήλαιο Ηρακλή ή Αγ. Γεωργίου, σπήλαιο Περιστεράς κ.α.

*Δημιουργία δομών στήριξης - ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας των επιχειρήσεων στο Οροπέδιο Λασιθίου.

*Η ολοκλήρωση των ορεινών οδικών κυκλωμάτων, που αποτελούν καίριο παράγοντα για την υποστήριξη της ανάπτυξης των ειδικών μορφών τουρισμού.

*Ίδρυση – επέκταση – εκσυγχρονισμός εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (Θεματικών Πάρκων, Συνεδριακών Κέντρων, Γηπέδων Γκολφ κ.α.)

*Ανάδειξη της κτηνοτροφικής και γεωργικής παράδοσης του Οροπεδίου Λασιθίου και τη διασύνδεσή της με τον τουρισμό.

*Ανάπτυξη του θρησκευτικού και προσκυνηματικού τουρισμού (ανάδειξη φυσικών οικοσυστημάτων και παρεμβάσεις συντήρησης και ανάδειξης Ιερών Μονών, Δράσεις προβολής των δρόμων του Ορθόδοξου μοναχισμού, δημιουργία δικτύων θρησκευτικού τουρισμού κλπ).

*Ανάδειξη και προβολή των μοναστηριών, καθώς και της μοναστικής παράδοσης και κληρονομιάς της Ι.Μ. Κρουσταλλένιας και της Ι. Μ. Βιδιανής.

*Δημιουργία μόνιμου φεστιβάλ. Στο Οροπέδιο υπάρχει ήδη η Γιορτή πατάτας, η Γιορτή κολοκυθιού, τα Δικταία και άλλες εκδηλώσεις, όμως είναι στα πλαίσια τοπικών πολιτιστικών εκδηλώσεων και όχι στα διεθνή επιστημονικά, βιομηχανικά και εμπορικά πλαίσια ή κάτι ως η Διεθνής Έκθεσης Θεσσαλονίκης.

*Ανάπλαση των χωριών με αναστήλωση όσων σπιτιών είναι παραδοσιακά και εκκαθάριση των εγκαταλελειμμένων και γκρεμισμένων μη παραδοσιακών. Σήμερα τα 2/3 περίπου των σπιτιών στα Λασιθιώτικα χωριά έχουν γίνει ερείπια, επειδή οι κάτοικοί τους εδώ και καιρό έχουν αποδημήσει για εξεύρεση καλύτερης τύχης.

*Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπλασης και αισθητικής των χωριών.

*Αναβάθμιση, συμπλήρωση και εκσυγχρονισμός υποδομών του ορεινού τουρισμού (ορειβατικών καταφυγίων).

*Πρόγραμμα για την προστασία και διαχείριση περιβαλλοντολογικά της ευαίσθητης, ημιορεινής, γεωργικής περιοχής του Οροπεδίου Λασιθίου.

*Η δημιουργία φόρουμ συναντήσεων με θέμα την διακονία της φύσης όπου θρησκευτικός – οικολογικός τουρισμός, αλλά και δράση προστασίας του περιβάλλοντος θα συναντιούνται.

Αν και το Οροπέδιο Λασιθίου αποτελεί πόλο έλξης για τις φυσικές ομορφιές του, τους αρχαιολογικούς χώρους και την ιστορία του, δεν έχει ακόμη αξιοποιηθεί τουριστικά. Απλώς στα χωριά του λειτουργούν κάποιοι παραδοσιακοί ξενώνες, στους οποίους βρίσκουν κατάλυμα όσοι επιθυμούν ήρεμες διακοπές κοντά στη φύση και μακριά από την πολυκοσμία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ:

Η ολοκλήρωση της εργασίας και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από αυτή, επιβεβαιώνουν σε μεγάλο βαθμό τις υποθέσεις εργασίας στις οποίες εξ' αρχής βασίστηκε. Προσπαθώντας να συνοψίσουμε σε μία πρόταση τον στόχο και το αποτέλεσμα της παρούσας εργασίας, μπορούμε να πούμε ότι η τουριστική ανάπτυξη η οποία επιδιώκεται μέσω της χωροθέτησης τουριστικών έργων μεγάλης κλίμακας, σημαίνει πλήθος αρνητικών επιπτώσεων, ενώ δεν εγγυάται την λύση των προβλημάτων για τα οποία έρχεται ως απάντηση.

Όσον αφορά συγκεκριμένα στην μελέτη περίπτωσης μας, διαπιστώσαμε ότι τα χωροταξικά πλαίσια που αφορούν στην ίδια την περιφέρεια καθώς και στον αντίστοιχο δήμο, προκρίνουν τον περιορισμό της τουριστικής ανάπτυξης με τη μορφή που διατηρούσε ως τώρα, αποκλείοντας κατά συνέπεια και τη χωροθέτηση τουριστικών έργων μεγάλης κλίμακας. Αντιθέτως προωθεί την ανάπτυξη και την προστασία σημαντικών τομέων παραγωγής για την περιοχή, όπως ο πρωτογενής, ενώ ταυτόχρονα προτείνει την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού ο οποίος:

- θα προστατεύει και θα αξιοποιεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής στην οποία αναπτύσσεται, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας για ειδικευμένο προσωπικό
- θα καταναλώνει τοπικά προϊόντα μειώνοντας την ανάγκη για μεταφορές, ενώ συγχρόνως θα συμβάλλει στην αποφυγή της έντονης μονοκαλλιέργειας
- θα συντείνει στην καλύτερη διάχυση των τουριστικών ροών στον χώρο και το χρόνο, έτσι ώστε να αποφεύγεται τόσο ο συνωστισμός και η πίεση στους πόρους όσο και η ανάγκη για κατασκευή υποδομών και αναδομών μεγάλου μεγέθους
- θα αναδεικνύει και θα αξιοποιεί όλους τους τοπικούς πόρους, ιδιαίτερα τους φυσικούς και τους πολιτιστικούς, χρησιμοποιώντας τα μέσα που μας παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία
- θα στηρίζει την ανάπτυξη αντιρρυπαντικών τεχνολογιών και συμπεριφορών φιλικών προς το περιβάλλον κ.τ.λ.

Το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον τουρισμό προωθεί τη χωροθέτηση τουριστικών έργων για πλήθος περιοχών στον ελλαδικό χώρο, οι οποίες παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά με την περιοχή μελέτης μας και για τις οποίες τα συμπεράσματα και οι παρατηρήσεις που προέκυψαν από την παρούσα εργασία θα μπορούσαν ως ένα βαθμό να γενικευτούν.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Ηγουμενάκης Ν., Κραβαρίτης Κ., Λύτρας Π., «Εισαγωγή στον τουρισμό», εκδ. interbooks.
- 2) Δήμος Οροπεδίου Λασιθίου 2007, «Οροπέδιο Λασιθίου, ο τόπος των Θεών και των θρύλων».
- 3) Καραβαλάκης Ι., Στρατάκης Ε., Τζομπανάκης Α., «Τα εξωκλήσια του Οροπεδίου Λασιθίου», εκδ. Πνευματική Εστία Οροπεδίου Λασιθίου
- 4) Αλεξανδράκη-Κριτσωτάκη Ροδάνθη, «Τουριστική Οικονομία», εκδ. Παπαζήση
- 5) Ανδρέου, Α., Γεράρδη, Π., Μουτσάκη, Π., Ντουζίνας, Α., Παπαντωνίου, Ε., Φίλιππας, Α., «Ολοκληρωμένη ανάπτυξη νομού Λασιθίου», Δ.Π.Μ.Σ. «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 2008.
- 6) Βρεττού, Φ., «Χωροθέτηση γηπέδων γκολφ στην Κρήτη ως αναπτυξιακή επιλογή. Οι επιπτώσεις τους στο φυσικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον του χαρακτήρα του νησιού. Μελέτη περίπτωσης: Νομός Λασιθίου», Δ.Π.Μ.Σ. «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 2005.
- 7) Κοσμάς, Κ., «Ερημοποίησης Γης – Προβλήματα και Μέτρα Αντιμετώπισης», Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τομέας Εδαφολογίας και Γεωργικής Χημείας.
- 8) Παπαϊωάννου, Σ., Ρόντος, Κ., Σερντεδάκης, Ν., Τσιώλης, Γ., Πετράκης, Μ., Νικολακάκης, Μ., Ρουμελιώτου, Μ., Ευθυμίου, Γ., Πεδιαδίτου, Ε., Κασσωτάκη, Π., Παπαγεωργίου, Ν., «Οι προοπτικές απασχόλησης στον νομό Λασιθίου», Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Κρήτης, 2009.
- 9) Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., «Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Κρήτης», 2003.

10)Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., «Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον τουρισμό», Σχέδιο Κοινής Υπουργικής Απόφασης, 2007.

11) Διαδικτυακοί τόποι:

- Τουριστικός οδηγός για την Κρήτη: <http://www.crete.tournet.gr>
- Πληροφορίες για την Κρήτη: <http://www.creta-info.gr>
- Αγροτουρισμός Ν. Λασιθίου: <http://www.agrolasithi.gr>
- Π.Ε.Π. Κρήτης 2000-2006: <http://www.pepkritis.gr/>